

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

Геополітичний аналіз взаємовідносин США та ЄС

за спеціальністю: 106 Географія
за освітньо-науковою програмою – Політична географія та геополітика
на здобуття освітнього ступеня: Магістр

Кваліфікаційна робота магістра

здобувача денного відділення
Гапоненка Нікити Олександровича

Науковий керівник:
Кандидат географічних наук, Доцент
Брайчевський Юліан Сергійович

КИЇВ – 2025

Зміст	2
Вступ	3
Розділ 1. Теоретико-методичні засади роботи	6
1.1 Геополітика як напрям політичної географії.....	6
1.2 Методика аналізу ролі США в Європейському просторі.....	11
Розділ 2. Роль США у формуванні європейської політики, економіки та безпеки	20
2.1 Історичні передумови посилення ролі США в Європі після Другої світової війни.....	20
2.2 Роль зовнішньополітичного співробітництва США та Великої Британії в контексті європейської інтеграції.....	28
2.3 Еволюція зовнішньополітичних відносин США та ЄС.....	33
Розділ 3. Аналіз сучасних взаємовідносин США та ЄС	56
3.1 Геополітична стратегія США.....	56
3.2 Геоекономічний вплив США.....	64
Висновки	71
Джерельна база	73
Додатки	80

Вступ

Актуальність дослідження. Формування світового порядку характеризується геополітичними процесами, що є складною взаємодією держав та наддержавних об'єднань, серед яких особливе місце посідають Сполучені Штати Америки та Європейський Союз, як провідні актори міжнародної політики.

Зовнішньополітичні відносини ЄС є залежними від багатьох факторів, серед яких важливу роль відіграють Сполучені Штати Америки.

США, як глобальний лідер, історично впливали на європейську інтеграцію, економіку, політику та безпеку в Європі, що робить аналіз їх ролі у формуванні зовнішньополітичних відносин ЄС актуальним для розуміння сучасних геополітичних процесів та має важливий прикладний аспект для України, особливо в умовах протистояння російській військовій агресії під час повномасштабного вторгнення росії в 2022 році на територію України з метою знищення суверенітету та порушення територіальної цілісності України та розгортання російсько-української війни, що триває.

Європейський вектор зовнішньої політики Сполучених Штатів ґрунтується на тривалій історії взаємовідносин між США та Європою, активованих з часів Другої світової війни, і розглядається в даній роботі через призму еволюції політичних доктрин та зовнішньополітичних стратегій США, якими визначався характер взаємовідносин з європейським співтовариством. Також розглядаються зовнішньополітичні відносини з європейськими провідними регіональними гравцями, такими як Велика Британія, Франція, Німеччина та їх значення для європейської інтеграції, оцінюється роль США у формуванні політики безпеки в європейському регіоні та аналіз її сприйняття європейськими країнами у контексті запобігання можливим загрозам.

Мета дослідження полягає у визначенні та аналізі механізмів впливу США на зовнішньополітичні відносини ЄС.

Завдання включають комплексну оцінку історичних передумов, характеру, ваги, особливостей еволюції та сучасних викликів такого впливу із

застосуванням загальнонаукових методів дослідження та формування висновків щодо проведеного дослідження.

Об'єктом дослідження є зовнішньополітичні відносини Європейського Союзу як комплекс взаємодій між США, державами-членами ЄС та зовнішніми акторами.

Предметом дослідження є роль США у формуванні зовнішньополітичних відносин Європейського Союзу, що охоплює їх історичні та сучасні аспекти. Особлива увага приділяється геополітичним та геоекономічним чинникам, які визначають характер трансатлантичного партнерства та перспективи його розвитку в умовах глобальних змін.

Методи дослідження. З метою всебічного дослідження обраної тематики здійснено аналіз широкого спектру джерельної бази, включаючи напрацювання вітчизняних і іноземних, зокрема, американських, англійських і європейських науковців, а також наукові статті, офіційні документи, заяви державних органів, установ, організацій, політичних діячів. Під час дослідження застосовано монографічні загальнонаукові, порівняльно-історичний, зокрема, із застосуванням історико-правового аналізу, інституційно-порівняльний, статистичний методи, метод періодизації та прогнозування, які було обрано для ґрунтовного розкриття теми дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у здійсненні системного дослідження ролі США у формуванні зовнішньополітичних відносин з ЄС, європейської політики Сполучених Штатів від початку завершення Другої світової війни до сучасних часів, з екскурсом в історичні витоки формування позиції світового лідерства та політики ізоляціонізму. Здійснено аналіз зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних відносин між США і ЄС в різні історичні епохи, досліджено роль США в європейських інтеграційних процесах та зародженні трансатлантичного співробітництва, співпраці в рамках НАТО через призму еволюції їх взаємовідносин з Великою Британією, Францією та Німеччиною, як провідними європейськими гравцями.

Досліджено відносини США та України у контексті розгортання російсько-української війни та євроінтеграційних прагнень України.

Практичне значення результатів. Розуміння ролі США у формуванні зовнішньополітичних відносин ЄС є необхідним для прогнозування майбутніх тенденцій у міжнародній політиці та розробці ефективних стратегій реагування на регіональні та глобальні виклики, зокрема такі як війна в Україні.

Структура роботи відповідає визначеним цілям дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку використаних джерел, викладена на 83 сторінках, містить 6 графіків.

Розділ 1. Теоретико-методичні засади роботи

1.1. Геополітика як напрям політичної географії

Загальне розуміння про політичну географію полягає у визначенні її як суспільно-географічної науки, яка вивчає просторову організацію політичного життя суспільства як складного соціально-політичного утворення.

Вперше термін політичної географії було застосовано французьким філософом Тюрго наприкінці XVIII століття у період відродження розвитку суспільних наук і формування їх як окремих наукових дисциплін.

Політична географія, як суспільно-географічна наука, зосереджується на вивченні просторової організації політичного життя суспільства, розглядаючи його як складне соціально-політичне утворення. У межах цієї дисципліни геополітика виокремлюється як напрям, що аналізує взаємозв'язки між географічними факторами (положення, ресурси, демографія) та політичними процесами, які формують міждержавні відносини та внутрішню політику країн. Зародження політичної географії як науки пов'язане з кінцем XVIII століття, коли французький філософ Анн Робер Жак Тюрго вперше застосував цей термін.

Наприкінці XIX століття політична географія як самостійна наука була започаткована німецьким географом Фрідріхом Ратцелем. З кінця XIX – початку XX століть питання політичної географії досліджувалися вченими Великобританії, Франції, США. У цей період відбувається зародженням геополітики, яка наука, що вивчає взаємозв'язки між політикою і географією. Її ідея полягає в тому, що географічне положення, природні ресурси, демографічні особливості та інші географічні фактори мають велике значення для формування та розвитку політичних процесів і взаємовідносин між країнами.

Основоположним у геополітиці є розуміння простору як ключового чинника, що визначає можливості й обмеження держав у їхньому прагненні до влади та процвітання. На відміну від політичної географії, яка переважно

описує географічні аспекти політичних явищ (наприклад, кордони чи розподіл ресурсів), геополітика акцентує на практичному застосуванні цих знань для прогнозування та формування стратегій у міжнародних відносинах.

Фрідріх Ратцель запропонував новаторський погляд на державу як на живий організм, що залежить від простору для свого існування та розвитку. У своїй фундаментальній праці «Політична географія» 1897 року Ф. Ратцель розробив концепцію, згідно з якою географічне середовище є визначальним чинником політичної поведінки держав. Він стверджував, що держави, подібно до біологічних організмів, прагнуть розширення своїх територій для забезпечення ресурсами, безпеки та процвітання.

Ця ідея, відома як «закон експансії», стала основою для розуміння простору як ключового фактора політичної могутності. Ф. Ратцель наголошував, що розмір території, її розташування та доступ до ресурсів безпосередньо впливають на здатність держави утверджувати свою владу та конкурувати на міжнародній арені. Його підхід, хоча й мав біологічний відтінок, заклав підґрунтя для систематичного аналізу географічних умов у контексті політики, що стало відправною точкою для подальших геополітичних теорій.

Наступним етапом у розвитку геополітичної думки став внесок Карла Хаусхофера (1869–1946), який розвинув ідеї Ф. Ратцеля в межах німецької геополітичної школи. К. Хаусхофер, спираючись на концепцію простору як основи політичної сили, сформулював ідею «життєвого простору», що передбачала необхідність територіального розширення для великих держав задля забезпечення їхнього виживання та домінування. У своїх працях, зокрема в розробці концепції «Континентального блоку», він обґрунтував геополітичну стратегію, яка мала на меті об'єднання Євразії під впливом Німеччини для протистояння морським державам, таким як Велика Британія та США. Хаусхофер вважав, що контроль над великими просторами та ресурсами є запорукою політичної могутності, а географічне положення держави визначає її стратегічні пріоритети.

Розвиток політичної географії як і геополітичної ідеї пов'язаний з концепціями географічного детермінізму, згідно з якими історичні та політичні події керуються необхідними законами, обумовленими географічними факторами, економічними умовами та соціокультурними чинниками. В основі детермінізму лежить ідея, що географія і економіка мають прямий вплив на політику і долю країн і народів. Згідно з цим підходом, економічні умови, такі як розподіл прибутків, ступінь розвиненості промисловості та торгівлі, можуть визначати потужність і вплив країни на міжнародній арені, наявність природних ресурсів може сприяти розвитку економіки та зміцненню геополітичного впливу країни, тоді як відсутність ресурсів може створювати обмеження і суттєво впливати на її політичну та економічну ситуацію.

Відповідна концепція щодо залежності розвитку суспільства, зокрема виду господарської діяльності в суспільстві, тенденцій розвитку продуктивних сил та культурного життя, типів соціальної організації суспільства та його політичного устрою, від факторів географічного середовища, таких як наявність річкових комунікацій, відсутність чи наявність виходу до моря, особливості клімату, ґрунту, корисних копалин, сонячної активності, простежувалася в наукових напрацюваннях французьких науковців Монтеск'є, Тюрго наприкінці XVIII століття та англійських і французьких науковців - філософів XIX століття Бокля Кузена, Ренана Тена. Така думка також мала місце в напрацюваннях американського воєнно-морського теоретика та адмірала Альфреда Мегана, відповідно до якої морська могутність держави цілком залежала від її географічного положення, розмірів і просторового розташування території, кліматичних і природних ресурсів, та державного устрою. У свою чергу від морської могутності держави визначалося її позиціонування в світовому просторі.

Шведським вченим і географом Рудольфом Челеном в контексті розгляду геополітичної концепції держава розглядалася як особливий механізм, втілений в просторі, що прагне до розширення свого простору та діяльності. Такий погляд базувався на аналізі міжнародних конфліктів XIX століття та

необхідності пошуку моделі управління масами людей, технікою, продукцією з урахуванням географічних, політичних і військових умов. Англійським вченим і географом Гелфордом Маккіндером, який вважався засновником геополітичного вчення, могутність держави ставилася в залежність від гармонічного поєднання її території, господарства, народу, суспільства та влади.

Дослідженню питань у сфері політичної географії присвячені напрацювання американських географів Боумена та Хартшорна, американського і французького вчених Коуена та Готтмана, згідно з якими політична географія покликана вивчати прояви політичних процесів та їх географічні наслідки в просторовому контексті.

Отже на початку зародження політичної географії та геополітичного вчення, суспільно-політичне життя та політичні процеси на певній території пояснювалися географічним положенням, творення держав і міждержавних відносин обумовлювалося географічною природою. З розвитком геополітичної науки акцент змістився в бік вивчення взаємодії політичної сфери держави з її суспільно-економічними процесами і природними умовами, як факторів, що визначали політичну вагу держави не тільки на певній території, але і в світі загалом.

На думку науковців, політична географія та геополітичне вчення є дещо спорідненими між собою. Об'єкти їх дослідження частково співпадають. Наприклад на регіональному рівні дослідження присвячується окремим державам. Відмінностями цих досліджень є те, що в політичній географії вивчаються територіально-політичні системи (взаємозалежні сполучення елементів політичної сфери (політичних і адміністративних кордонів, центрів управління, органів влади, політичних партій, суспільних рухів та інше), що функціонують на певній території) як геопросторові утворення у їх взаємодії між собою та з географічним простором, а геополітика вивчає державу як політичні утворення.

Предметом дослідження політичної географії є комплексне політико-географічне оцінювання окремих регіонів чи країн, яке спрямоване на вивчення: історико-політико-географічних питань, зокрема, історичних змін державності і державних територій, кордонів, історичних змін ідеологій і політичних і громадсько-політичних рухів, історико-географічних закономірностей формування і розвитку політико-географічного простору, питань географічного, просторового і ресурсного потенціалу території, ефективності функціонування державних кордонів, державно-територіального устрою, включаючи організацію державної влади, місцевого самоврядування, військового потенціалу, геокультурних, релігійних особливостей, впливу соціально-економічних чинників на територіально-політичну ситуацію; географічного поширення воєнно-політичних конфліктів; внутрішньої регіональної політики, територіальних відношень із зовнішнім політичним світом.

Геополітичне дослідження регіонів світу або окремих держав дає можливість визначити положення та впливовість об'єкта дослідження відносно інших держав чи регіонів світу з урахуванням його географічних, історичних, соціальних, демографічних, культурних, економічних характеристик, виявити проблеми територіально-політичної організації суспільства, дослідити окремі елементи територіально-політичної системи або проаналізувати територію з погляду якоїсь ключової події.

Таким чином, зародження геополітичної науки наприкінці XVIII століття сприяло створенню основи для вивчення взаємозв'язку між географією та політикою, аналізу впливу географічних факторів на геополітичну роль країн у світовій політиці. Роботи видатних географів, таких як Фрідріх Ратцель, Альфред Тайер Махан, Гальфорд Маккіндер та інші, розкрили важливість географічних факторів у формуванні політичних регіонів, геостратегій та впливу країн на світову політику.

1.2. Методика аналізу ролі США в Європейському просторі.

Будь-які наукові дослідження передбачають певну методологію їх проведення, використання методів, прийнятних для конкретного об'єкта дослідження.

Дана робота має на меті проаналізувати історичні, політичні та економічні передумови формування та сучасний стан трансатлантичних відносин, а також окреслити перспективи їх розвитку в умовах глобальних змін. Результати дослідження сприятимуть глибшому розумінню геополітичних процесів у сучасному світі та ролі ключових акторів у формуванні міжнародного порядку. Наступні розділи роботи детально розкриють історичні передумови, сучасні стратегії та майбутні перспективи цього впливу, спираючись на теоретичні та методологічні основи.

Геополітична роль країни розглядається як комплексне дослідження її політико-географічного, політико-економічного стану, під час якого вивчається та оцінюється, зокрема її географічне середовище та ресурсне забезпечення, просторове положення території, історична, політична, економічна та соціальна-демографічна складові, міждержавні відносини з іншими країнами історико-географічного регіону, країнами сусіднього оточення та іншими країнами світу.

Аналізуючи концепцію Фрідріха Ратцеля щодо розгляду держави як «живого організму», що залежить від географічного середовища, та концепцію «життєвого простору», де підкреслюється прагнення держави до розширення території для забезпечення ресурсів і безпеки, Ратцель акцентував на впливі географічних умов, таких як розмір території, її розташування та природні ресурси, на політичну поведінку та економічний розвиток. У контексті дослідження взаємовідносин США та ЄС його ідеї пояснюють, як географічна ізоляваність США сприяє їхній ролі як глобального лідера, а інтеграція ЄС є спробою подолати фрагментацію території для зміцнення колективного «життєвого простору». Наприклад, розширення ЄС на схід і економічна

співпраця з США через торгівлю відображають адаптацію до географічного середовища.

Запропонована Гелфордом Маккіндером у праці «Географічна вісь історії» концепція «серця землі» розглядає, що контроль над центральним регіоном Євразії, зокрема Східною Європою та Західною Росією, є ключем до глобального домінування. Його формула – «Хто контролює Східну Європу, той панує над Heartland; хто панує над Heartland, той контролює світ» – підкреслює стратегічну важливість суходільних регіонів. Для аналізу відносин США та ЄС теорія Маккіндера пояснює значення Східної Європи як буферної зони проти потенційних загроз із «серця землі», таких як росія. Розширення НАТО на схід, включаючи приєднання Польщі та країн Балтії, відображає стратегію США для стримування суходільних держав, тоді як ЄС зміцнює свою позицію через інтеграцію країн, що межують із Heartland.

Альфред Тайер Махан у своїй праці «Вплив морської могутності на історію, сформулював концепцію морської могутності як ключового фактора геополітичного успіху. Він виділив шість елементів морської могутності, зокрема географічне положення та доступ до портів, і підкреслював важливість контролю над морськими шляхами. У контексті відносин США та ЄС ідеї Махана пояснюють роль США як морської держави, що забезпечує стабільність трансатлантичної торгівлі та енергетичної безпеки ЄС, зокрема через постачання скрапленого природного газу (СПГ). Для ЄС, чий порти, такі як Роттердам і Гамбург, є ключовими для економіки, залежність від американської військово-морської присутності підкреслює асиметрію в трансатлантичних відносинах.

Ніколас Спикмен у книзі «Географія миру» переосмислив ідеї Маккіндера, запропонувавши концепцію «ободової землі» (Rimland), яка охоплює прибережні зони Євразії, включаючи Західну Європу. Його формула – «Хто контролює Rimland, той панує над Євразією» – акцентує на важливості морської могутності та економічної інтеграції. Для США контроль над європейським сегментом Rimland через НАТО та економічні угоди, такі як ТТІР, є способом

стримування конкурентів, таких як росія чи Китай. Для ЄС, як частини Rimland, співпраця з США забезпечує безпеку ключових торговельних шляхів і захист від регіональних загроз, підкреслюючи стратегічну важливість Західної Європи.

Збігнєв Бжезінський у праці «Велика шахівниця» запропонував сучасну інтерпретацію географічного детермінізму, розглядаючи Євразію як центральну арену глобальної конкуренції. Він підкреслював роль Західної Європи як ключового союзника США для підтримки їхньої гегемонії в Євразії. Бжезінський акцентував на комбінації географічних, економічних і політичних факторів, а також на ролі альянсів, таких як НАТО. Його концепція пояснює, чому США підтримують присутність у Європі через військові бази, такі як Рамштайн, а ЄС залежить від співпраці з США для забезпечення безпеки та економічної стабільності. Бжезінський також наголошує на ролі Східної Європи, зокрема України, як «геополітичного стрижня» для стримування росії.

Порівняльний аналіз цих теорій показує їхню взаємодоповнюваність у контексті трансатлантичних відносин. Ратцель фокусується на державі як органічній системі, що адаптується до географічного середовища, що пояснює інтеграційні процеси ЄС і експансію США. Маккіндер акцентує на суходільній силі Heartland, що підкреслює значення Східної Європи для безпеки. Махан наголошує на морській могутності, що пояснює економічну, енергетичну роль США. Спідмен зміщує акцент на прибережні зони Rimland, що пояснює важливість стратегічного розташування ЄС. Бжезінський об'єднує ці ідеї, розглядаючи Євразію як «велику шахівницю», де альянси, такі як НАТО, є ключовими для глобального впливу.

У рамках геополітичного аналізу взаємовідносин США та Європейського Союзу Теорія гегемонічної стабільності виступає важливим інструментом для розуміння ролі домінуючої держави у формуванні регіонального та глобального порядку. Теорія гегемонічної стабільності, розроблена в 1970-х роках ученими Чарльзом Кіндлбергером і Робертом Гілпіном, стверджує, що стабільність міжнародної системи залежить від існування єдиної домінуючої держави –

гегемона. Ця теорія виникла на тлі економічних потрясінь, зокрема розпаду Бреттон-Вудської системи та нафтових криз, коли дослідники шукали пояснення механізмів підтримки глобального порядку. Гегемон забезпечує публічні блага, такі як безпека, економічна стабільність і міжнародні інститути, які сприяють співпраці між державами та зменшують ризик конфліктів.

Основні принципи Теорії гегемонічної стабільності включають створення гегемоном міжнародних інститутів для регулювання економічних і політичних відносин, забезпечення безпеки через військові альянси чи пряме втручання, а також виступ у ролі кредитора останньої інстанції під час криз. Кіндлбергер зазначав, що Велика депресія 1930-х років стала катастрофічною через відсутність гегемона, тоді як Гіппін підкреслював значення політичної волі для підтримки порядку. Занепад гегемона може призвести до нестабільності, якщо інші держави не здатні замінити його функції.

У геополітичному контексті Теорія гегемонічної стабільності пов'язує географічні переваги, такі як контроль над торговими шляхами чи ресурсами, із здатністю держави домінувати. Після Другої світової війни США стали гегемоном, що ідеально ілюструє принципи цієї теорії. Завдяки географічному розташуванню, економічним ресурсам і військовій силі США сформували Pax Americana, створивши такі інститути, як Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк і Генеральна угода з тарифів і торгівлі.

Дослідження сукупності характеристик країни як об'єкта дослідження за допомогою монографічного методу дослідження передбачає першочерговий пошук, збір, систематизацію джерел інформації про досліджуваний об'єкт, вивчення та оцінку або аналіз отриманої інформації.

Джерелами інформації у випадку даних досліджень є офіційні, створені державними органами, посадовими офіційними особами, громадськими або міжнародними організаціями, науковими діячами документи, зокрема закони, статuti, декларації, заяви глав держав або урядів, концепції, програми діяльності, звіти, аналітичні огляди, доповіді, офіційні листи, звернення, архівні

документи, книги, листи, статистичні, фактографічні видання, наукові статті та неофіційні джерела, такі як огляди, реферативні видання, аналітичні довідки, матеріали преси, телебачення, радіо та інші.

У досліджуваній справі накопичення, фіксація та узагальнення вихідного досліджуваного матеріалу належить до визначальних методів дослідження – емпіричних. Емпіричними методами вважаються спостереження, порівняння, вимірювання та експеримент. Отримані за допомогою цих методів дані є основою для подальшого теоретичного осмислення пізнаваних процесів та створюють цілісну єдність пізнання.

Порівняльний метод передбачає порівняльний аналіз об'єктів дослідження за різними їх характеристиками з метою встановлення подібності, відмінності або загальних властивостей або закономірностей. Порівнянню в геополітичних дослідженнях можуть підлягати країни або окремі регіони, так і політичні, економічні, соціальні, демографічні процеси або явища, що відбуваються на певній території. Зокрема, це можуть бути процеси формування державності, державної території, зміни адміністративно-територіального устрою чи політичної влади.

У геополітичних дослідженнях поширеним є використання статистичних методів дослідження, який включає, зокрема, базовий статистичний аналіз характеристик певної сукупності, зокрема середні величини, динаміку. Також дослідження здійснюються за допомогою методів: історико-географічного аналізу, який полягає у виявленні історичних передумов і чинників, які впливають на сучасний стан об'єкта дослідження; історико-географічної періодизації, який передбачає виділення часових проміжків у розвитку об'єкта дослідження, які характеризуються одноманітністю або переломними моментами, що визначають нові етапи розвитку досліджуваного об'єкта; методів історико-географічних зрізів через реконструкцію в часі певної політико-географічної ситуації; методів хронологічного аналізу, які полягають у відстеженні у певному часовому вимірі об'єкта дослідження, наприклад політичного устрою країни.

Зазначені методи дослідження визначають основні етапи історико-географічних змін досліджуваного об'єкта, які стали передумовами для визначення його геополітичної ролі в регіональному та світовому контексті, а також окреслили тенденції щодо його основних змін та розвитку.

Використання зазначених методів дослідження дозволяє здійснити комплексний критичний аналіз об'єкта дослідження та отримати глибоке його розуміння, розкрити його особливості, причинно наслідкові зв'язки та процеси, за результатами чого сформувані уявлення, висновки та рекомендації, підкріплені доказовими даними.

Виконання цієї роботи здійснювалося з використанням монографічного, емпіричного, статистичного методів, методу історико-географічного аналізу чинників і передумов, які вплинули на визначення ролі США у формуванні зовнішньополітичних відносин країн в європейському регіоні.

За обраною тематикою було розглянуто наукові статті та напрацювання американських, західноєвропейських та українських дослідників.

Спираючись на праці Генрі Кіссінджера «Diplomacy» 1994 року і «World Order» 2014 року можна розкрити динаміку взаємовідносин між США і ЄС. Кіссінджер, наголошує на ролі балансу сил, національних інтересів і дипломатії у формуванні глобальної стабільності, що є особливо актуальним для розуміння трансатлантичного альянсу. Історично відносини США та Європи склалися після Другої світової війни, коли США взяли на себе роль лідера західного світу. У «Diplomacy» Кіссінджер описує, як План Маршалла та створення НАТО заклали основу для тісної співпраці, спрямованої на відбудову Європи та стримування Радянського Союзу. Цей період Холодної війни ілюструє його ідею балансу сил: США та Західна Європа об'єдналися для протидії спільній загрозі, ставлячи стратегічні інтереси вище ідеологічних розбіжностей. Після 1991 року, з розпадом СРСР, трансатлантичне партнерство зіткнулося з новими реаліями – розширенням ЄС і переосмисленням ролі НАТО. Проте, як зазначає Кіссінджер у «World Order», співпраця зберігалася завдяки спільним економічним і безпековим інтересам, демонструючи адаптивність альянсу.

Сьогодні відносини США та ЄС характеризуються як співпрацею, так і конкуренцією. Економічна взаємозалежність залишається значною, але торговельні суперечки, наприклад щодо тарифів чи цифрового оподаткування, створюють напругу. У сфері безпеки НАТО є основою партнерства, однак розбіжності щодо витрат і прагнення ЄС до стратегічної автономії ускладнюють взаємодію. Глобальні виклики, такі як піднесення Китаю та відродження Росії, також впливають на трансатлантичні відносини. У «World Order» Кіссінджер наголошує, що багатополярний світ вимагає від США та ЄС спільного бачення порядку, інакше фрагментація глобальної системи може послабити їхній вплив. Його концепція балансу сил пояснює, чому США та ЄС іноді об'єднуються проти зовнішніх загроз, а іноді змагаються за лідерство в ключових регіонах, таких як Близький Схід чи Азія. Ключові сучасні виклики включають не лише економічні та безпекові аспекти, а й політичні. Криза в Україні 2014 року та війна, що почалася у 2022 році, підкреслили важливість трансатлантичної єдності. У «Diplomacy» Кіссінджер підкреслює, що дипломатія є інструментом для узгодження таких розбіжностей, і його аналіз показує, що успіх альянсу залежить від здатності сторін знаходити компроміси. Наприклад, спільна відповідь на російську агресію демонструє, як ідеї Кіссінджера про прагматичну дипломатію застосовуються на практиці. Щодо майбутнього, Кіссінджер у «World Order» передбачає, що трансатлантичне партнерство може розвиватися за кількома сценаріями. Оптимістичний сценарій передбачає зміцнення альянсу для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату чи технологічна конкуренція з Китаєм. Альтернативно, зростання стратегічної автономії ЄС може призвести до більш збалансованих, але конкурентних відносин. У найгіршому випадку невирішені суперечки послаблять зв'язок, особливо якщо США та ЄС не координуватимуть дії проти нових геополітичних гравців. Його праці допомагають зрозуміти ці перспективи, наголошуючи на необхідності спільного бачення для збереження впливу в багатополярному світі. Отже, геополітичний аналіз відносин США та ЄС через призму ідей Кіссінджера показує, що це партнерство є водночас

міцним і вразливим. У «Diplomacy» він пояснює історичну основу альянсу через баланс сил і дипломатію, а в «World Order» розкриває сучасні виклики багатополарності. Його праці демонструють, що успіх трансатлантичних відносин залежить від здатності узгоджувати національні інтереси та адаптуватися до змін, що робить їх незамінним інструментом для розуміння цієї складної динаміки.

За М. С. Дністрянським, геополітика як напрям політичної географії фокусується на трьох ключових аспектах: просторовому розподілі влади, контролі над стратегічно важливими територіями та впливі географічного середовища на формування політичних стратегій. У контексті дослідження ролі США у формуванні зовнішньополітичних відносин ЄС. Геополітичний підхід, запропонований Дністрянським, також наголошує на важливості просторового аналізу. Наприклад, розташування країн ЄС на периферії Євразії робить їх залежними від зовнішніх партнерів, таких як США, у питаннях безпеки та економічного розвитку. Це дозволяє США відігравати роль гаранта стабільності в Європі, одночасно просуваючи власні стратегічні інтереси. У контексті дослідження цей підхід дає змогу оцінити, як географічні фактори формують трансатлантичне партнерство та визначають його динаміку.

Серед вітчизняних досліджень з тематики політичних стратегій та зовнішньополітичних напрямів політики Сполучених Штатів, оголошуваних адміністраціями президентів США усіх каденцій, та ролі США в міжнародній системі, американо-європейські відносини представлено в напрацюваннях та статтях О. Головань, І. Дудко, Б. Канцелярук, Д. Лакішик, С. М. Павлюк, І. Погорська, І. Тихоненко, А. А. Худолій, О. Шевчук та С. Шергін, А. Гальчинського, Г. Панченка та інших. Серед іноземних авторів З. Бжезінського «Велика шахівниця.».

Крім того, були проаналізовані тексти міждержавних угод, які містили положення щодо трансатлантичного співробітництва, зокрема, в рамках НАТО, таких як Паризькі угоди 1954 р.; Угода про співпрацю з питань використання атомної енергії з метою спільної оборони 1958 р. між США та Великобританією

;Спільна декларацію про європейську оборону, ухвалена на британсько-французькому саміті в Сан-Мало 1998 р., щодо необхідності автономних дій ЄС ; а також положення щодо становлення та функціонування ЄС, зокрема, Римський договір 1957 р. про створення Європейського економічного співтовариства; Єдиний європейський акт, 1987 р., у якому зафіксовано про поглиблення співпраці з питань європейської безпеки та оборони, Декларацію про трансформований Північноатлантичний альянс або Лондонську декларацію 1990 р., Декларацію Чиказького саміту 2012 р. щодо відкритості НАТО для нових учасників та співробітництва.

Також, досліджено законодавчі документи, документи урядів, зовнішньополітичних відомств тощо, які визначали зовнішню політику США та країн ЄС, зокрема, це Стратегії національної безпеки США 2002, 2010 років, Спільний план дій ЄС-США 1995 р. щодо створення трансатлантичної зони вільної торгівлі; Угоди про Трансатлантичне економічне партнерство 1998 р.; Декларація ЄС-США «Ініціатива щодо посилення трансатлантичної економічної інтеграції та зростання» 2005 р. щодо удосконалення співпраці в економічній сфері; Спільна заява Трансатлантичної економічної ради США та ЄС 2010 р. .

Офіційні виступи, промови президентів США Д. Ейзенхауера (D. Eisenhower) , Л. Джонсона (L. Johnson) , Дж. Картера (J. Carter) , Р. Рейгана (R. Reagan), У. Клінтона та політичних діячів, зокрема, американського дипломата і держсекретаря Г. Кіссінджера (H. Kissinger) щодо європейських інтеграційних процесів., Дж. Кеннеді (J. Kennedy) , Дж. Буша-мол. (G. W. Bush) ,, Б. Обама щодо важливості спільного протистояння сучасним викликам безпеці, «Доктрина Ейзенхауера» 1957 р. щодо захисту США будь-якої держави, від комуністичного режиму, яка звернеться до США за допомогою) ,

Розділ 2. Роль США у формуванні європейської політики, економіки та безпеки

2.1 Історичні передумови посилення ролі США в Європі після Другої світової війни

Дослідження історичних передумов ролі США в європейському регіоні потребує дослідження багатогранних факторів, які вплинули на політику присутності США в справах Європи та визначили її стратегічний курс у взаємовідносинах з європейськими країнами.

Характерною ознакою зовнішньої політики США до другої світової війни була політика ізоляціонізму, яка сформувалася через складну взаємодію економічних, історичних та географічних факторів у поєднанні із законодавчими діями та суспільними настроями. Основоположним фактором була географічна ізоляція, яку забезпечували Атлантичний і Тихий океани. Протягом більшої частини XIX століття така своєрідна безпека дозволяла США залишатися осторонь від конфліктів Старого Світу. Цей природний бар'єр зменшував потребу в активній участі в європейських справах, уможливаючи політику невтручання. Одним з факторів стимулювання американського ізоляціонізму була Велика депресія, що почалася з краху фондового ринку 1929 року. Економічна криза 1930-х років призвела до масового безробіття і різкого спаду промислового виробництва. У зв'язку з цим, пріоритетом політики США цих років був захист американської промисловості над міжнародною торгівлею. Дослідження свідчать про те, що через економічні труднощі політика втручання в справи іноземних держав поступалася політиці спрямування зусиль на економічне відновлення. Несплатена заборгованість союзників у Першій світовій війні, таких як Велика Британія та Франція, від отриманих позик, також посилювала ізоляціоністські настрої.

Крім того, історичний досвід участі в Першій світовій війні мав вплив на громадську думку. Багато американців розглядали війну як дорогу помилку, спричинену європейськими конфліктами, які не приносили прямої користі

США. Такі американські настрої та побоювання втягнення США в майбутні європейські війни були підкріплені відмовою Конгресу США у 1919 році ратифікувати Версальський договір, укладений в 1918 році під час мирної конференції в Парижі, учасником якої був президент США Вудро Вільсон. Політичні погляди В. Вільсона передбачали переорієнтацію на нові підходи в установленні світового порядку, зокрема, створення міжнародної організації для забезпечення миру та безпеки в світі – Ліги Націй. За поданням В. Вільсона положення про Лігу Націй були включені до Версальського договору. Проте запропоновані ідеї про членство в Лізі Націй були відхилені Сенатом США. Відповідно, американська зовнішня політика набувала ознак політики ізоляціонізму.

Закріпленням політики ізоляціонізму було прийняття в 1930-х роках низки законодавчих актів, зокрема, Актів про нейтралітет 1935, 1936, 1937 та 1939 років. Ці закони забороняли експорт зброї воюючим сторонам, забороняли американським кораблям перевозити товари до зон бойових дій і обмежували позики воюючим націям, щоб запобігти новому втручання, подібному до Першої світової війни. За таких політичних настроїв щодо підтримки нейтралітету та посилення ізоляціонізму, не набули схвальних відгуків та підтримки з боку опозиційних сил Конгресу США законодавчі ініціативи 1933 року про консультації з націями щодо агресорів і його участь у Всесвітньому суді 1935 року, запропоновані президентом США Ф. Рузвельтом.

Таким чином, політика ізоляціонізму, підкріплена історичним досвідом, географічною ізоляцією, громадською думкою та законодавчими заходами, демонструвала мінімальні реакції з боку США на міжнародні конфлікти, які здебільшого обмежувалися дипломатичними заявами, наприклад, як щодо японської агресії в Маньчжурії 1931 року.

Відповідна політика Сполучених Штатів почала слабшати через агресивну політику експансії з боку країн Осі (Німеччини, Італії, Японії), яка ставала загрозою глобальному порядку та геополітичним інтересам США. Захоплення Японією територій в Тихоокеанському регіоні, захоплення Німеччиною

більшої території Європи, зокрема, падіння Франції в 1940 році, битва за Велику Британію та повідомлення про звірства нацистів у Європі викликали занепокоєння серед американського суспільства. Президент Ф. Рузвельт, обмежений ізоляціоністськими настроями в Конгресі, наголошував на необхідності підтримки демократій. У 1940 році Ф. Рузвельт підписав закон про надання зброї та ресурсів Великій Британії, Китаю та Радянському Союзу.

Напад Японії на Перл-Харбор у грудні 1941 року остаточно змінив ізоляціоністську політику США. Після негайного звернення президента США Ф. Рузвельта до Конгресу з промовою щодо засудження нападу, Конгресом було оголошено війну Японії. Німеччина та Італія, як союзники Японії, оголосили війну Сполученим Штатам. Такі події стали кроком для залучення країни у війну на двох фронтах – у Тихому океані та в Європі.

Вихід США з другої світової війни в ролі світового лідера позначився на її внутрішній та зовнішній політиці, зокрема у відносинах з європейськими країнами, що визначило подальший їх розвиток, та вплинуло на світовий порядок.

Після завершення Другої світової війни економіка США перебувала на підйомі. Країна уникла руйнувань, на відміну від більшості європейських держав, таких як Велика Британія, Франція чи Німеччина, які страждали від бомбардувань і руйнувань інфраструктури. Американська економіка була готова до швидкого переходу від воєнного до мирного виробництва, її промисловість розвивалася швидкими темпами. Це створило сприятливі умови для економічного підйому. Почалося зростання рівня життя населення, розширення середнього класу та розвиток масового споживання. Маючи потужну економіку, США потребували нових ринків збуту та інвестиційних можливостей. Ослаблена війною Європа була ідеальним регіоном для експорту американських товарів і капіталу. Водночас, перебування більшості європейських країн в стані економічної та політичної нестабільності у післявоєнний період робило їх вразливими до радянського впливу, в поширенні

якого США вбачали загрозу своїм ідеологічним цінностям і глобальній стабільності.

Дослідження впливу Сполучених Штатів на європейський регіон у контексті формування повоєнного устрою Європи, зокрема політики США щодо врегулювання ситуації в післявоєнній Європі, дає розуміння того, що стратегія відносин Сполучених Штатів вибудовувалася виходячи з ідеологічних, політико-економічних і геополітичних міркувань. В повоєнний період США були зацікавлені в стабілізації європейського регіону через встановлення довготривалого миру в Європі, економічний розвиток європейських країн на демократичних і капіталістичних засадах, запобігання поширенню радянської ідеології в Європі. Але такому баченню розвитку Європи як стратегічного партнера США, передували інші заходи впливу на європейський регіон, аналіз яких свідчить про те, що політика США може концептуально змінюватися залежно від інтересів та мети, які вона переслідує.

Прикладом гнучкості політики Сполучених Штатів та зміни підходів до післявоєнного врегулювання ситуації в Європі задля досягнення стратегічних цілей щодо посилення власного впливу на регіон та пошуку оптимальних рішень для забезпечення безпеки в європейському регіоні, був план Моргентау, запропонований в 1944 році міністром фінансів США Г. Моргентау, і частково реалізований в 1945-1946 роки. З метою запобігання проявам майбутньої агресії в регіоні, планом пропонувалося радикальне послаблення Німеччини, як головного агресора війни, через демілітаризацію країни та обмеження економічного відновлення країни в повоєнні роки. Його основна ідея полягала в ліквідації військового потенціалу Німеччини шляхом розпуску німецької армії, встановленням заборони на виробництво військової техніки, ліквідації військової промисловості та ключових економічних секторів (металургії та машинобудування), зокрема, демонтаж промислових потужностей в Рурському регіоні, що був індустріальним центром Німеччини. Згідно з планом такі заходи послабили б економіку країни та перетворили її на аграрну державу з обмеженим рівнем технологічного розвитку.

Проте, експертні оцінки прогнозували про катастрофічність економічних наслідків реалізації Плану Моргентау. Деіндустріалізація Німеччини призвела б до масового безробіття, бідності та, можливої загибелі мільйонів людей через голод і хвороби. Це спричинило б гуманітарну кризу, яка дестабілізувала б не лише Німеччину, але й сусідні країни, залежні від її економічного потенціалу. Ослаблення німецької економіки спричинило б негативний ефект на європейську торгівлю та виробництво, та ускладнило б повоєнне відновлення. Погіршення соціально-економічної ситуації в Німеччині робило її вразливою до поширення реваншистських настроїв та радянської ідеології, а отже і зміцнення позицій СРСР в європейському регіоні. Отже, план Моргентау, запроваджуючи радикальне рішення щодо знищення промислового потенціалу Німеччини з метою усунення її як потенційної загрози в майбутньому, ігнорував ширші геополітичні та економічні наслідки. Такі перспективи суперечили інтересам США, насамперед, щодо власного домінування в Європі, просування капіталістичної ідеології та політиці економічного розвитку. Тому, постаючи перед викликами повоєнного часу щодо протистояння Радянському Союзу, поширенню впливу радянської ідеології в європейському регіоні, та, усвідомлюючи негативні наслідки подальшого втілення зазначеного плану для реалізації власних інтересів, відбулося зміщення пріоритетів в політиці США відносно Німеччини та інших країн Європи з перспективою спрямування зусиль на створення економічно потужних європейських партнерів, що, у свою чергу послугувало припиненню реалізації плану Моргентау та заміни його іншими, більш конструктивними механізмами впливу. Унаслідок цього, в 1947 році президентом США Г. Труменом була проголошена Доктрина Трумена, яка і визначила напрям зовнішньої політики Сполучених Штатів щодо стримування поширення комунізму та заклала основи для надання військової та економічної допомоги європейським країнам, які приймали демократичні принципи, ринкову економіку та протистояли просуванню комуністичних ідей.

В рамках реалізації доктрини Трумена в 1948 році США оголосило про запуск програми економічної допомоги країнам Західної Європи, відомої під

назвою «План Маршалла», основна мета якої полягала в швидкому відновленні зруйнованих після війни економік країн Західної Європи через надання їм фінансової допомоги, що забезпечувало економічну стабільність та політичну стійкість в регіоні, знижувало привабливість комуністичних рухів, сприяло створенню антикомуністичного блоку, та відкривало нові можливості для розвитку американської економіки.

Економічне відновлення країн Європи за Планом Маршалла потребувало забезпечення гарантій безпеки в європейському регіоні, а лідерство США у протистоянні Радянському Союзу вимагало створення з європейськими країнами спільної системи колективної безпеки, здатної захистити від вторгнень як на територію США, так і країн Європи, зокрема від нападу з боку СРСР. Отже, наступним кроком присутності США в Європі стало підписання в 1949 році у Вашингтоні з представникам 10-ти країн Західної Європи (Бельгії, Данії, Франції, Ісландії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Португалії та Великої Британії) та Канадою договору про створення Північноатлантичного альянсу – НАТО.

Основними цілями заснування НАТО було стримування радянської експансії, американська присутність для запобігання відродженню націоналістичного мілітаризму в Європі та сприяння європейській політичній інтеграції. Колективна оборона, закріплена у статті 5 Північноатлантичного договору, передбачала, що напад на одного члена альянсу вважатиметься нападом на всіх. Така політика сприяла забезпеченню Західної Європи американським «ядерним щитом». Цей механізм став гарантією безпеки для європейських країн, які самостійно не могли протистояти потенційній радянській агресії.

З огляду на те, що європейські країни, виснажені війною, були залежними від США в питаннях безпеки, це дозволило США зайняти центральну роль у створенні та розвитку НАТО. Сполучені Штати вийшли з Другої світової війни з потужною армією, розвиненим військово-промисловим комплексом і ядерною зброєю, що забезпечило їм військову перевагу, а наявність найбільшої

економіки світу після війни дозволило США фінансувати значні військові витрати та забезпечити найбільшу частку фінансування НАТО. Відтак, Сполучені Штати стали головною військовою силою в Альянсі, що забезпечило їх лідерську позицію. Також, США отримали певний вплив на оборонну політику країн-членів НАТО. Більшість стратегічних рішень ухвалювалися за участю американських військових і політиків, що дозволяло США спрямовувати дії Альянсу відповідно до своїх інтересів.

Розміщення Сполученими Штатами своєї військової сили на території європейських країн-членів НАТО, зокрема, в Західній Німеччині та Італії посилювало обороноздатність цих держав. Найбільша кількість військових і техніки в Європі, а також присутність на ключових командних посадах, зокрема Верховного головнокомандувача Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі, дало США можливість впливати на внутрішню політику європейських країн-членів НАТО. Так, в Західній Німеччині американська військова присутність стала важливим фактором її інтеграції в Західний блок і стримування радянського впливу в Європі.

Отже, політика США щодо військової підтримки європейських країн в післявоєнний період сприяла побудові спільної системи безпеки та колективної оборони через НАТО, першочерговим завданням якої було забезпечення стримування радянської агресії та захист демократичного устрою в Європі. При цьому, економічно розвинена Європа, не витрачаючись на оборону та спрямовуючи ресурси на економічний розвиток, не могла створювати загрозу для Сполучених штатів, що забезпечувало для США певні гарантії безпеки.

Висновок.

Дослідження впливу Сполучених Штатів в європейському регіоні та факторів, відповідно до яких формувалися відносини між США та європейськими країнами, здійснено у контексті повоєнного устрою Європи з огляду на історичні передумови формування зовнішньої політики США. Зокрема, розглянуто як змінювалася політика США щодо врегулювання

ситуації в Європі після Другої світової війни та яку стратегічну мету переслідували Сполучені Штати щодо своєї ролі в європейському регіоні.

Прагнення Сполучених Штатів до стабілізації європейського регіону, зруйнованого війною, та перетворення Європи в економічно процвітаючого партнера, а також зміцнення позицій в протистоянні Радянському Союзу, просування власної ідеології в європейському регіоні та посилення умов для економічного розвитку у післявоєнний період забезпечили присутність США в Європі як гаранта демократичного устрою та відкрило можливості для активної взаємодії з європейськими лідерами в питаннях вирішення власних економічних і політичних інтересів. Період післявоєнних років можна охарактеризувати як час змін, викликів і можливостей для Сполучених Штатів та країн Європи в питаннях економічної та військово-політичної співпраці.

Протидія радянській експансії передбачала об'єднання західних демократій в колективних зусиллях протистояти поширенню комунізму в Європі. Створення НАТО як інструменту для забезпечення захисту власних інтересів та інтересів союзників значно посилило вплив США в Європі. Завдяки лідерству в Альянсі, економічній допомозі, військовій присутності та політичному тиску, США не лише стримували радянську загрозу, а й формували політичний та економічний розвиток регіону відповідно до своїх стратегічних цілей. Це заклало основу для домінування США у Західній Європі за часів Холодної війни та забезпечувало досягнення більш глобальних цілей щодо встановлення стабільної, демократичної міжнародної системи, провідну роль в якій відігравали б Сполучені Штати.

2.2 Роль зовнішньополітичного співробітництва США та Великої Британії в контексті європейської інтеграції.

Трансформація зовнішньополітичних відносин між США та Великою Британією відбувалася в період кризи імперіалізму та завершення епохи британського колоніального правління.

Поступова втрата Великою Британією статусу імперської держави у зв'язку із послабленням її економічних і військових позицій у період між двома світовими війнами та обмеженням її здатності утримувати імперію, посилення політичної та економічної ролі США після Другої світової війни знизило світову впливовість Великої Британії, що означало для держави пошук нових підходів в зовнішній політиці. З огляду на імперське минуле, політичною метою Британії було збереження світового лідерства в системі міжнародних відносин.

У 1941 році відбулася зустріч президента США Ф. Рузвельта та прем'єр-міністра Великої Британії В. Черчилля, під час якої були досягнуті домовленості, що передбачали надання американської військової допомоги британським партнерам взамін на забезпечення відкритого доступу до ринків колоніальних країн, та по суті стосувалося вимог щодо розпуску імперії. Підписана під час зустрічі спільна декларація «Атлантична хартія» окреслила принципи повоєнного світового порядку та стала основою для встановлення нового формату взаємовідносин між цими державами. Хартія була відповіддю на агресивну політику Німеччини, пропонувала демократичні цінності на противагу тоталітаризму. Зокрема, Хартія декларувала відмову від будь-яких територіальних посягань в контексті Другої світової війни, необхідність здійснення територіальних змін лише у згоді з вільно висловленим бажанням відповідних народів та право народів обирати собі форму правління, а також прагнення сторін розвивати економічну співпрацю між всіма країнами в економічній галузі із забезпеченням їхнього доступу до вільної торгівлі, а також закликала держави світу відмовитись від застосування сили та створити широку та надійну систему міжнародної безпеки.

Утворення під час Другої світової війни військового-політичного союзу із Сполученими штатами з його провідною роллю розглядалося Великою Британією з точки зору забезпечення власної політичної ваги в міжнародній політиці. Відтак, британська зовнішня політика в повоєнні часи була орієнтована на встановлення тісних військово-політичних та економічних зв'язків із Сполученими Штатами. Натомість, взаємовідносини з Європою мали для Британії другорядне значення, що визначало її стриману позицію в питаннях прямого долучення до складу євроінтеграційних утворень на правах безпосереднього партнера. Критичне відношення до регіональної інтеграції визначалося також і національними чинниками британської ідентичності, що обумовлювалися історико-культурними та політико-географічними факторами. Прихильно сприймаючи ідею щодо об'єднаної Європи, Британія не вбачала себе членом такого об'єднання.

Побудова відносин між США та Британією, основою для яких були союзницькі позиції проти нацистської Німеччини, розглядалася цими державами під кутом власних інтересів. У післявоєнний період для Європи першочерговим було встановлення нових механізмів безпеки, які б включали питання взаємної допомоги, економічного співробітництва та колективної оборони, і були б здатними протистояти новим загрозам в європейському регіоні. У зв'язку з цим, урядами європейських держав пропонувалися різні проекти європейської військово-політичної інтеграції. Для Британії пріоритетним напрямом розвитку європейських відносин була військова співпраця за участю США з можливістю зайняття центральних позицій в регіональній системі міжнародних відносин, проте не піднімалося питання щодо створення європейських об'єднань, очолюваних Британією. Однією з причин такої позиції було британське відособлення через статус світової держави, орієнтація на американо-британську солідарність під відомою озвученою В. Черчиллем назвою «особливі відносини» та намагання встановити взаємовідносини з європейськими країнами в якості однієї із сил,

що гарантувала б додаткову безпеку в регіоні поряд з гарантіями безпеки з боку Сполучених Штатів.

На протипагу британській позиції, Сполучені Штати, маючи зацікавленість у розвитку та становленні потужних західних економік, були прихильниками інтеграційних процесів в Західній Європі, що базувалися на демократичних принципах і сприяли економічній і політичній стабілізації в європейському регіоні. При цьому, США виявляли прихильність до членства Британії в європейських союзах. Наслідками впливу зовнішньої політики США щодо зміцнення європейських союзників Західного блоку, здатних забезпечити безпеку в регіоні, було підписання в березні 1948 року в Брюсселі європейськими країнами на чолі з Францією та Великою Британією Договору про економічне, соціальне і культурне співробітництво та колективну самооборону або Брюссельський договір з об'єднанням у Західний Союз, до якого також увійшли Люксембург, Нідерланди і Бельгія. Брюссельським договором передбачалася економічна взаємодія для відбудови економіки; постійні та активні консультації зі спірних питань. Відповідно до статті 51 статуту ООН у випадку нападу на одну із країн-учасників Західного Союзу, країни союзники повинні будуть надати військову допомогу. Країни учасники Західного Союзу не мали права укладати договори з третьою стороною, які б могли суперечити статуту Західного Союзу; жодна з країн не повинна створювати будь-якого альянсу, який буде спрямований проти однієї з країн Західного Союзу. Відповідно до договору створювалася Рада Західноєвропейського Союзу, а також Агентство з контролю за озброєнням. Рада Західноєвропейського Союзу відповідальна за підготовку щорічних доповідей про свою діяльність, в тому числі, з контролю за озброєнням, які направляє його Асамблеї, що складається з представників Сторін Брюссельського пакту в Консультативній асамблеї Ради Європи. Будь-яка інша країна може приєднатись до договору, якщо вона цього забажає, договір повинен бути ратифікований та спрямований на зберігання уряду Бельгії.

Водночас, недостатність військових ресурсів в ослаблених війною головних учасниць цього союзу, потребувало залучення підтримки США для забезпечення гарантування європейської безпеки. Це спонукало до розширення співробітництва зі Сполученими Штатами та зародження ідеї створення системи колективної безпеки у євроатлантичному регіоні. У березні-квітні 1948 року міністри закордонних справ Франції та Великої Британії Ж. Бідо і Е. Бевін звернулися з відповідними пропозиціями до Вашингтону. Водночас, у червні 1948 року сенатом Сполучених Штатів приймається «резолуція Ванденберга», запропонована сенатором Ванденбергом, яка передбачає офіційну відмову США від практики неприєднання до військово-політичних союзів за межами Західної півкулі в мирний час. У липні та наприкінці 1948 року відбулися переговори між США, Канадою та країнами Західного союзу, до якого ще приєдналися Італія, Данія, Ісландія, Норвегія, Португалія, Ірландія та Швеція. Результатом відповідних домовленостей стало підписання у квітні 1949 року за участі США договору про заснування Північноатлантичного альянсу - НАТО, в рамках якого 12 країн учасниць Західного союзу отримували американську військову допомогу, а для Британії, як головного союзника США та провідного члена Альянсу, це відкривало ще й можливості зовнішньополітичного впливу в Європі.

В основі військово-політичного альянсу США і Великої Британії є співробітництво в галузі ядерних озброєнь. Британія при формальному збереженні окремого ядерного потенціалу реально залежна від США у цій галузі. У 1958 році було підписано двосторонній міждержавний Договір про безпеку, який дозволив Сполученим Штатам розмістити ядерні ресурси і відповідні технічні засоби на території Великої Британії. Її ядерний арсенал став невід'ємною частиною «ядерного щита».

Не менш унікальним є міждержавне співробітництво у сфері розвідки, яке є одним із найтісніших і найтриваліших партнерств у сфері безпеки у світі. Заснована на історичних зв'язках, які сягають Другої світової війни, коли обидві країни об'єднали зусилля з розшифрування та координації військових

операцій, ця співпраця була формалізована через укладену в 1946 році Угоду UKUSA, яка дала початок альянсу «П'ять очей», до якого крім США і Британії також увійшли Канада, Австралія та Нова Зеландія. Цей альянс став основою для розвідувальної співпраці шляхом систематичного обміну розвідувальними даними, проведенню спільних операцій і технологічної інтеграції з метою ефективної протидії глобальним загрозам.

Ця угода передбачала співпрацю між Агентством національної безпеки США та Урядовим штабом комунікацій Великої Британії, їх спільне використання глобальних систем стеження для перехоплення комунікацій та аналізу даних. Крім того, Центральне розвідувальне управління США та Секретна розвідувальна служба Великої Британії проводять спільні операції, зокрема в таких регіонах, як Афганістан, Ірак і Сирія. Наприклад, операції проти Аль-Каїди у 2000-х роках значною мірою залежали від координації між цими агентствами. В рамках адаптації до нових викликів, таких як кіберзагрози, зокрема, з боку росії та Китаю, відбувається співпраця щодо технологічної інтеграції та кібербезпеці, в рамках якої обидві країни спільно розробляють інструменти кіберрозвідки та штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних. Ця інтеграція підкріплюється регулярними зустрічами розвідувальних структур і спільними навчаннями. Історична основа створення, міцні механізми обміну даними та здатність адаптуватися до сучасних викликів, таких як кіберзагрози та тероризм, роблять цей альянс важливим елементом глобальної безпеки. Двосторонні відносини між США та Великою Британією в рамках угоди залишаються її основою завдяки спільній мові, культурній близькості та геополітичним інтересам.

В рамках постійного розвитку співробітництва та ефективної протидії розширенню військової активності, зокрема Китаю в Індійсько-Тихоокеанському регіоні, який випробував свою гіперзвукову зброю у 2021 році, та росії, що вже використовує власні гіперзвукові ракети у війні проти України, у 2023 році Сполучені Штати, Австралія та Велика Британія уклали масштабну торговельну угоду, яка спрощує передачу оборонних технологій

між трьома країнами-партнерами, і дозволить пришвидшити співпрацю. Зокрема, придбання Австралією американських атомних ударних підводних човнів, а також спільна розробка із США та Великою Британією протягом наступних 20 років нового класу атомних підводних човнів зі звичайним озброєнням, а також спільна розробка інших сучасних оборонних технологій, від гіперзвукових ракет до підводних дронів та квантових технологій сприятиме вирішенню питань безпеки, зокрема в Тихоокеанському регіоні.

2.3 Еволюція зовнішньополітичних відносин США та ЄС

Зовнішньополітичні відносини США і ЄС формувалися під впливом історичних подій, сучасних викликів, у контексті трансформації позиції Сполучених Штатів як гегемона до статусу глобального лідера.

В основу стратегії відносин США з європейськими країнами були закладені традиції трансатлантичного партнерства, що історично склалися після Другої світової війни. В повоєнний період США, домінуючи в світовому порядку через свою переважну економічну та військову силу, технологічні інновації та культурний вплив, взяли на себе провідну роль в економічній відбудові та забезпеченні безпечного середовища європейського регіону. Американська присутність в тогочасній Європі реалізовувалася через військові, економічні та політичні механізми, основними з яких був План Маршалла або програма економічного відновлення, започаткована за президентства Гаррі Трумента в 1947 році для західних європейських держав, виснажених війною, та створення в 1949 році спільної з країнами Європи системи колективної оборони у формі Північноатлантичного альянсу. Запровадження відповідних інструментів визначило вектор розвитку західних європейських країн після Другої світової війни та заклало підґрунтя для посилення ролі США в європейському питанні та зміцненні її політичного впливу в Європі.

Характер зовнішньої стратегії США відносно Європи в період «Холодної війни» простежується в праці З. Бжезінського «Велика шахівниця», а саме: «Центральне для Америки питання – як збудувати Європу, яка б ґрунтувалася

на франко-німецькому об'єднанні, Європу життєстійку, як і раніше пов'язану зі Сполученими Штатами, яка розширить кордони міжнародної демократичної системи співробітництва, від чого в настільки більшій мірі залежить здійснення американської глобальної першості» [1, с. 91].

Утілення Плану Маршалла, яке передбачало вливання коштів в європейські економіки, частина з яких надавалась без повернення, інша – у довгостроковий кредит з низькою відсотковою ставкою, не лише сприяло відбудові Європи та закладенню основ для формування спільного ринку, але й закріпило економічну залежність Європи від США, забезпечивши для останньої розвиток торговельних відносин та великий ринок збуту для американських товарів, а також створило основу для подальшого геополітичного впливу Сполучених Штатів.

Економічна допомога з боку США країнам Західної Європи дозволила їм відновити зруйнований війною економічний потенціал шляхом підвищення продуктивності праці та виробничої спроможності промисловості і сільського господарства, досягти фінансову стабільність, розвинути торгівлю, та заклала фундамент для інтеграції європейських економік, стала передумовою для інтеграційних процесів, таких як створення Європейського об'єднання вугілля і сталі 1951 році, Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії у 1957 році, які були попередника сучасного ЄС.

Післявоєнний період характеризувався ускладненням відносин США із Францією, яка з огляду на історичне минуле прагнула відновити свій статус великої держави, і не погоджувалася з політикою домінування США в європейському регіоні, оскільки це загрожувало її національним інтересам і європейській ідентичності. Усвідомлюючи, що економічна допомога США супроводжувалася певними політичними умовами, Франція намагалася балансувати між співпрацею з США, необхідною для економічного відновлення та отримання гарантій безпеки, і протистоянням в її спробах диктувати європейським державам внутрішню політику економічного

розвитку, та спрямовувала зусилля на зміцнення економічної автономії через запровадження власних проєктів відновлення економіки.

В рамках забезпечення оборонної автономії Франція ініціювала створення суто європейських об'єднань, але в умовах радянської загрози потребувала американських гарантій безпеки, і у зв'язку з цим спільно із США стала одним із засновників НАТО. Водночас, французький уряд, особливо після приходу в 1958 році до влади Шарля де Голля, розглядав НАТО з провідною роллю США, як інструмент американського впливу в Європі, що обмежував суверенітет Франції, яка прагнула рівноправного партнерства в Альянсі та сприймала європейську інтеграцію як засіб для зменшення залежності від США та як можливість поширити свою впливовість в європейському та світовому просторі.

Корейська війна 1950-1953 років показала, що США не можуть самостійно стримувати комунізм у всьому світі. США закликала європейських союзників взяти на себе більшу відповідальність за власну оборону.

Першим кроком у напрямку європейської інтеграції була запропонована в 1950 році пропозиція міністра закордонних справ Франції Робера Шумана щодо об'єднання ключових промислових ресурсів військового значення Франції та Німеччини під спільним управлінням. Ідея полягала в створенні об'єданого ринку виробництва та торгівлі вугіллям та сталлю, управлінські та контролюючі функції за яким закріплялися б за спільним вищим органом влади в рамках організації, відкритої для інших європейських країн. Таке об'єднання вирішувало насамперед питання щодо усунення протистояння між Францією та Німеччиною та запобігання майбутнім конфліктам між цими державами, та спрямовувала їх зусилля на розвиток та економічну інтеграцію.

Інша спроба поглиблення європейської єдності, ініційована французьким урядом, відбувалася в контексті запровадження спільної оборонної політики. США наполягали на ремілітаризації ФРН, оскільки її промисловий потенціал і стратегічне розташування були критично важливими для захисту Європи від потенційного наступу СРСР. Франція, вбачаючи певні загрози в ремілітаризації

ФРН, шукала способи встановити її підконтрольність. Відтак, прем'єр-міністром Франції Рене Плевеном у жовтні 1950 року був запропонований План Плевена про створення Європейського оборонного співтовариства (ЄОС), який передбачав утворення об'єднаних європейських збройних сил, сформованих зі складу військ країн засновниць співтовариства, у підпорядкуванні єдиного європейського військового командування, де національні інтереси поступалися б спільним європейським. У травні 1952 року відбулося підписання Паризького договору про заснування ЄОС, до складу якого увійшли Франція, ФРН, Італія та країни Бенілюксу (Бельгія, Нідерланди і Люксембург). Згідно з договором, національні армії країн учасниць, зокрема, німецькі підрозділи мали бути підпорядковані європейським органам, що зменшувало ризик націоналістичних конфліктів. Також передбачалася тісна співпраця з НАТО, що підтримувалося США. Загалом такі спроби євроінтеграційних процесів відповідали стратегічному баченню США розвитку Європи, в якому значна увага приділялася питанням взаємовідносин між європейськими країнами, зокрема, Німеччиною та Францією. Налагодження відносин гарантувало забезпечення миру та безпеки в регіоні, а спільне прийняття рішень було запобіжником для появи нових конфліктів та сприяло б стабілізації регіону.

Проте, Франція через власні національні побоювання відхилила ідею ЄОС і Паризький договір не був ратифікований Парламентом Франції. Таким чином, французькі інтеграційні ініціативи не відбулися, що позначилося на напруженості відносин із США, які робили акцент на зміцненні об'єднаних оборонних позицій європейських союзників.

Політика США за президенства Дуайта Ейзенхауера, який до вступу на посаду президента був першим командувачем сил НАТО в Європі, відображалася в його промовах і доктринах 1953 – 1957 років, у яких підкреслювалося про важливість співробітництва з європейськими союзниками, їх економічного зміцнення та створення інтегрованої економічної та політичної системи в Європі. Також йшлося про розширення американських зобов'язань щодо захисту союзників від комуністичної загрози, які передбачали

надання допомоги від США у разі військової агресії з боку третьої держави та готовність США використовувати ядерний потенціал для її стримування. Така політика сприяла економічній та військовій залежності Європи від США, зміцнювала позиції Сполучених Штатів в Європі та поглиблювала трансатлантичне співробітництво.

Одним із успішних втілень політики США за президенства Д. Ейзенхауера була інтеграція ФРН. США, розглядаючи ФРН як стратегічно важливого союзника в протистоянні СРСР, була ініціатором її приєднання в 1955 році до НАТО.

Поглибленню європейських інтеграційних процесів сприяло підписання в 1957 році Римських договорів про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євроатом), які отримали схвальну оцінку з боку адміністрації Д. Ейзенхауера. США розглядало утворення європейських співтовариств у контексті зміцнення Західної Європи як потужного економічного партнера для розвитку трансатлантичної торгівлі, а також збільшення її потенціалу у протистоянні СРСР.

Разом з тим, політичні відносини з Францією продовжували залишатися напруженими. США, займаючи лідируючу позицію в НАТО, не вбачало необхідності в обговоренні міжнародних питань з європейськими партнерами, а лише доводило їм до відома свою позицію. Така політика не схвалювалася президентом Франції Шарлем де Голлем. Після повернення до влади в 1958 році, його намагання були спрямовані на посилення ролі Франції як великої держави, незалежної від американського впливу. На думку де Голля, Франція не повинна була підпорядковуватися США в НАТО чи в інших сферах. Де Голль відкидав ідею американського домінування в НАТО, виступаючи за європейську автономію в оборонній і зовнішній політиці. Франція почала проводити більш незалежну зовнішню політику, що викликало напруженість у відносинах із НАТО.

Де Голль активно розвивав французьку ядерну програму, прагнучи забезпечити Францію незалежним ядерним потенціалом. У 1959 році Франція заборонила розміщення американської ядерної зброї на своїй території, а в 1960 році провела перше ядерне випробування, що суперечило стратегії США, яка передбачала контроль над ядерною зброєю в НАТО.

За президентства Джона Кеннеді 1961-1963 років, програма якого передбачала зміщення пріоритетів зовнішньої політики США на вирішення глобальних питань, таких як Кубинська криза, війна у В'єтнамі тощо, відносини з Європою зосереджувалися на зміцненні трансатлантичних зв'язків, зокрема, на посиленні НАТО як основи для підтримки єдності Заходу в протистоянні СРСР.

Відносини з Францією були частиною стратегії Дж. Кеннеді зі стримування СРСР, оскільки Франція, попри розбіжності, залишалася ключовим членом НАТО. У травні 1961 року Кеннеді відвідав Францію, де провів переговори з де Голлем. Цей візит мав на меті зміцнити двосторонні відносини, але де Голль використав його, щоб висловити скептицизм щодо американського лідерства та запропонувати тристороннє управління НАТО (США, Велика Британія, Франція).

Таким чином, відносини США і Франції склалися так, що Кеннеді намагався зберегти єдність НАТО, не послабляючи Альянсу, а де Голль просував національні інтереси. З цих причин була відхилена пропозиція Кеннеді щодо інтеграції французьких ядерних сил у структури НАТО.

У 1963 році де Голль відмовився приєднатися до Договору про заборону ядерних випробувань, підписаного США, Великою Британією та СРСР, через прагнення зберегти незалежність французької ядерної програми, а також обмежив базування іноземних військ і літаків НАТО на території Франції. Цього ж року Франція ветоувала вступ Великої Британії в ЄЕС через проамериканську позицію останньої. Кульмінацією напруженості відносин між США і Францією став у 1966 році повний вихід Франції з військових структур НАТО.

Така політика де Голля підкреслювала відмежування Франції від ініціатив США щодо трансатлантичної єдності та позиціонувала Францію як головного опонента американському впливу з акцентом на встановлення багатопольярного світу.

Проте, прояв дипломатії з боку США до позиції Франції пояснюється відомим американським політологом Зб. Бжезінським в його напрацюванні «Велика шахівниця», де Франція розглядається як країна середнього класу впливу з обмеженими можливостями, яка не здатна гарантувати безпеку в Європі та перекидати значні збройні сили на території, що знаходяться далеко за межами Європи. Також, за словами Зб. Бжезінського «Французькі державні діячі, які іноді є нездатними приховати свою гіперзаздрість до глобального становища Америки, вбачають в Європі відродження колишньої величчї Франції».

Відносини між США та Європою за президентства Річарда Ніксона 1969–1974 років характеризувалися як співпрацею, так і певною напруженістю.

Зовнішня політика адміністрації Р. Ніксона у супроводі радника з національної безпеки Генрі Кіссінджера була спрямована на стабілізацію відносин з СРСР, відомою як політика розрядки. Підписаний у 1972 році Договір про обмеження стратегічних озброєнь США та СРСР обмежував кількість ядерних ракет, що сприяло зменшенню загроз з боку Радянського Союзу. Водночас Франція висловлювала занепокоєння щодо послаблення американських гарантій безпеки. Також США сприйняло політику ФРН щодо налагодження торгівельних відносин зі Східною Європою та СРСР як можливість зменшення напруги в європейському регіоні.

У Четвертому щорічному звіті Конгресу США про зовнішню політику 1973 року також окреслювались пріоритети щодо важливості партнерства з Європою, зміцнення НАТО, економічної співпраці з Європейським економічним співтовариством. На той час США утримували в Європі 276 тисяч військовослужбовців, переважно в Західній Німеччині, що демонструвало їхню позицію щодо стримування радянської загрози. Також, США підтримували

модернізацію сил НАТО через спільні військові навчання, оновлення озброєнь і координацію стратегій в напрямку адаптації Альянсу до нових видів загроз. Водночас Р. Ніксоном наголошувалося на необхідності європейським країнам збільшувати власні оборонні витрати з метою зменшення залежності від американських ресурсів, які були обмеженими, зокрема, через війну у В'єтнамі.

В економічному контексті у зв'язку із скасуванням в 1971 році золотого стандарту було проведено заходи щодо припинення конвертації долара в золото, що завершило Бреттон-Вудську систему. Також вводилося 10 відсоткове мито на імпорт. Зазначені заходи були спрямовані, зокрема, на підвищення конкурентоспроможності американських товарів та вирішення торговельного дефіциту США. З боку європейських країн це вимагало вжиття заходів щодо переоцінки та стабілізації європейських валют та перехід до плаваючого валютного курсу.

Стратегія зовнішньої політики США за президентства Рональда Рейгана 1981–1989 років передбачала активне протистояння Радянському Союзу та комунізму, відходячи від політики розрядки, яку дотримувалися попередні американські адміністрації. Її реалізація включала відновлення військової переваги США над Радянським Союзом, зокрема, модернізацію ядерного арсеналу та розробку нових видів озброєнь, а також зміцнення позицій НАТО та посилення американської військової присутності в Європі. Для цього було значно збільшено оборонний бюджет США з 4,7 відсотків ВВП у 1980 році до 6,2 відсотків у 1986 році та збільшено чисельність військ у Європі (від 300 тисяч військовослужбовців) та розміщено на її території ракети середньої дальності, розгорнуто програму створення системи протиракетної оборони з використанням космічних і наземних технологій для перехоплення радянських ракет тощо. Політика стримування СРСР вимагала посилення трансатлантичної єдності, зокрема, відновлення довіри союзників до американських гарантій та оновлення взаємовідносин з консервативними урядами ФРН, Великої Британії, Франції та Італії. Відповідна політика

підтримувалася лідерами Великої Британії і ФРН Маргарет Тетчер і Гельмутом Колем.

Послаблення радянського впливу забезпечувалося також через застосування економічного тиску на СРСР та підтримку антикомуністичних рухів в світі, зокрема в Польщі та Афганістані. Хоча деякі заходи економічного впливу, такі як будівництво газопроводу, який мав забезпечувати експорт радянського газу до Західної Європи, викликали суперечки з європейськими союзниками, і зрештою були скасовані, вони підкреслювали наміри США щодо застосування жорсткої політики стримування. Відповідна політика США сприяла прискоренню демократичних змін в Європі та завершенню Холодної війни.

Президентство Джорджа Буша-старшого 1989–1993 років припало на період геополітичних змін, зокрема, завершення Холодної війни та падіння «залізної завіси». Однією зі знакових подій цього періоду стало об'єднання Німеччини в 1990 році, яке завершило майже півстолітній поділ країни на Федеративну Республіку Німеччина (ФРН) і Німецьку Демократичну Республіку (НДР), згідно з яким ФРН, інтегрована в НАТО та Європейське економічне співтовариство, була одним із союзників США, тоді як НДР залишалася частиною Варшавського договору. Поштовхом до об'єднання стали масові протести в НДР на тлі внутрішніх реформ в СРСР, пов'язаних з «перебудовою» Михайла Горбачова, та падіння Берлінського муру в листопаді 1989 року.

Процес об'єднання Німеччини мав не лише регіональне, а й глобальне значення, оскільки змінив баланс сил у Європі в бік демократизації та вплинув на трансатлантичні відносини. Адміністрація Дж. Буша-старшого відіграла головну роль у підтримці об'єднання Німеччини як способу зміцнення демократичного Заходу. У грудні 1989 року, під час саміту на Мальті з М. Горбачовим, Дж. Буш-старший заявив, що США підтримують право Німеччини на самовизначення та виступають за інтеграцію об'єднаної Німеччини в НАТО. Розроблений канцлером ФРН Гельмутом Колем план

об'єднання передбачав швидку інтеграцію НДР у демократичну Німеччину. Цей процес викликав занепокоєння серед європейських союзників. Прем'єр-міністр Великобританії Маргарет Тетчер побоювалася зростання німецької могутності, а президент Франції Франсуа Міттеран прагнув уповільнити об'єднання, щоб зберегти європейський баланс. СРСР, зі свого боку, виступив проти членства об'єднаної Німеччини в НАТО. У цьому контексті підтримка США стала вирішальною для успіху ініціативи Гельмута Коля. США наполягали на швидкому об'єднанні, повноправному членстві Німеччини в НАТО та повазі до суверенітету нової держави. Для подолання опору СРСР Дж. Буш-старший запропонував економічні стимули, зокрема підтримку німецьких виплат СРСР за виведення радянських військ із НДР (близько 12 млрд німецьких марок). Завдяки дипломатичним зусиллям США, у липні 1990 року Г. Коль і М. Горбачов досягли компромісу в Ставрополі, а в вересні цього ж року відбулися переговори у форматі «Два плюс чотири» за участі двох німецьких держав – ФРН і НДР, а також чотирьох країн-союзників з Другої світової війни – США, Великобританії, Франції та СРСР, під час яких був підписаний Договір про остаточне врегулювання щодо Німеччини, який змінив повоєнний поділ Німеччини, дозволивши їй об'єднатися та відновити суверенітет.

Договором фактично було закінчено повоєнний порядок, встановлений Ялтинською та Потсдамською конференціями, за якого СРСР мав вплив на Німеччину та Східну Європу. Об'єднання Німеччини посилило її позиції як головного союзника США в Європі, а НАТО стало основою цього партнерства. Дж. Буш-старший наголошував на тому, що об'єднана Німеччина має бути повноправним членом Альянсу, про що було закріплено в договорі «Два плюс чотири». Це рішення зміцнило позиції НАТО та забезпечило продовження американської військової присутності в Європі. У 1990-х роках у Німеччині перебувало близько 200 тисяч американських військових, а країна залишалася головним логістичним хабом Альянсу. США, підтримуючи об'єднання Німеччини як демократичної держави, орієнтованої на Захід, посилили свій

вплив у Європі, сприяли розпаду радянського впливу та послабленню позицій СРСР в європейському регіоні. Такі події відкрили шлях для розширення західних інституцій, зокрема НАТО, на схід та засвідчили стратегічну перемогу США, підкреслюючи її здатність формувати європейський порядок. Підписання договору про об'єднання Німеччини дозволило США нейтралізувати потенційні амбіції Франції та Великої Британії, які спочатку висловлювали застереження щодо швидкого об'єднання Німеччини. США, підтримуючи ФРН, змогли переконати ці країни погодитися на договір, що послабило їхній самостійний вплив на європейську політику та зміцнило американське лідерство в західному регіоні, закріпивши свій геополітичний, військовий та економічний вплив у Європі.

Об'єднання Німеччини вимагало значних економічних ресурсів для інтеграції НДР. США підтримали цей процес через міжнародні фінансові інституції, такі як МВФ і Світовий банк, а також сприяли залученню американських інвестицій у східні землі Німеччини. Дж. Буш-старший вважав економічну стабільність Німеччини запорукою процвітання Європи, що відповідало американським інтересам.

США і Німеччина налагодили співпрацю в рамках НАТО, зокрема, підтримали підписання в 1990 році Договору про звичайні збройні сили в Європі, який скорочував військову присутність у регіоні та сприяв деескалації. Крім того, під час війни в Перській затоці 1990–1991 років Німеччина, попри конституційні обмеження на участь у бойових діях за кордоном, надала коаліції під проводом США фінансову підтримку і матеріальну допомогу, зокрема постачання обладнання. Німеччина також дозволила використання своїх баз для операцій у Перській затоці, що підкреслило її стратегічну важливість. Політична співпраця між США та ФРН спрямовувалася на підтримку демократичних реформ в країнах Центральної та Східної Європи та їх підготовку до майбутнього членства в Альянсі, що заклало основи для розширення НАТО і мало вирішальне значення для трансформації регіону.

Зовнішньополітичний курс політики США 1990-х років мав своє відображення в Декларації НАТО про трансформований Північноатлантичний альянс або Лондонській декларації, прийнятій на Лондонському саміті у липні 1990 року, згідно з якими Альянс мав адаптуватися до нової Європи «цілої і вільної», переходячи від політики конфронтації часів Холодної війни до співпраці, обираючи мирне розв'язання суперечок та пропонуючи розвивати регулярні дипломатичні і військові контакти. На Лондонській конференції 1990 року лідери країн Альянсу визнали, що у новій Європі безпека кожної держави невіддільна від безпеки її сусідів, а також наголосили на тому, що безпека і стабільність не залежать виключно від військової сфери і оголосили про свої наміри посилити політичний компонент Альянсу.

Політика щодо зміцнення зв'язків Альянсу з Європейським економічним співтовариством засобами регулярного політичного діалогу, зокрема через проведення самітів, була закріплена в Трансатлантичній декларації, укладеній в 1990 році. Співробітництво забезпечувалося через Раду північноатлантичного співробітництва, утворену в 1991 році (у 1997 році замінено на Раду євроатлантичного партнерства), та встановлювалося на задекларованих у Трансатлантичній декларації основах, якими визначався обов'язок: пам'ятати про спільну спадщину США та Європи, близькість історичних, політичних, економічних і культурних зав'язків; керуватися своєю вірою в цінності людської гідності, інтелектуальної свободи і громадянської волі, і в демократичні інститути, які розвивалися на обох сторонах Атлантики протягом століть; визнавати, що трансатлантична солідарність була важливою для збереження миру і свободи та розвитку процвітаючої економіки. Сторони погодили рішучо сприяти зміцненню нової Європи в цілях зміцнення безпеки, економічного співробітництва та охорони прав людини. Відзначалась тверда прихильність США і держав європейського співтовариства щодо додержання форм співпраці в рамках Північноатлантичного альянсу, випробуваних протягом багатьох десятиліть, а також щодо зміцнення і розширення партнерства на засадах рівноправності.

Зовнішня політика США за президенства Білла Клінтона 1993–2001 років передбачала подальше зміцнення трансатлантичного партнерства через розширення НАТО, підтримку європейської інтеграції та просування глобальної економічної лібералізації через Світову організацію торгівлі (СОТ), створену в 1995 році. Цей напрям політики США було зафіксовано у грудні 1995 року на саміті ЄС - США в Мадриді шляхом підписання президентом Європейської Комісії Сантером, прем'єр-міністром Іспанії Гонсалесом, як президентом Європейської Ради, та президентом США Б. Клінтоном нового трансатлантичного порядку денного, яким окреслювалися спільні дії у чотирьох основних сферах: сприяння миру та стабільності, демократії та розвитку в усьому світі; реагування на глобальні виклики; сприяння розширенню світової торгівлі та тіснішим економічним відносинам; налагодження мостів через Атлантику.

Адміністрація Б. Клінтона використовувала механізми співробітництва з країнами Європи, запроваджені за президенства Дж. Буша-старшого та закріплені в Трансатлантичній декларації. Разом з тим, у січні 1994 року було започатковано програму «Партнерство заради миру», яка стала першою офіційною програмою військового та політичного партнерства Альянсу з посткомуністичними країнами, які прагнули безпеки та економічного розвитку, включаючи Польщу, Чехію, Угорщину, і сприяла підготовці цих країн до членства в НАТО, зміцнюючи їх демократичні інститути та стандарти Альянсу.

У 1999 році Польща, Чехія та Угорщина стали повноправними членами НАТО. З позиції Б. Клінтона, розширення Альянсу після часів Холодної війни забезпечувало необхідну стабільність Європи. Розширення НАТО також підтримувалося лідерами Німеччини Гельмутом Кодем і Герхардом Шрьодером, оскільки інтеграція сусідніх країн сприяла гарантуванню регіональної безпеки. Територіальна близькість Німеччини до Східної Європи та її економічне лідерство в ЄС робила її стратегічним партнером США в інтеграції посткомуністичних країн у НАТО та ЄС. Зі свого боку, Німеччина у

доповнення до американських ініціатив сприяла економічній допомозі країнам Східної Європи.

Серйозним випробуванням для НАТО як гаранта колективної безпеки в європейському регіоні стало застосування військової підтримки у вирішенні регіональних конфліктів в Боснії 1992–1995 років і Косово 1998–1999 років після розпаду Югославії. Початкові зусилля Європи через інструменти впливу ООН і ЄС щодо врегулювання конфлікту були неефективними, що змусило США взяти ініціативу. У 1995 році НАТО під проводом США розпочало авіаудари по позиціям боснійських сербів, що призвело до укладання в цьому ж році Дейтонських угод між Сербією, Хорватією, Боснією і Герцеговиною про завершення боснійського конфлікту. Німеччина підтримала операцію, надала гуманітарну допомогу і вперше після Другої світової війни направила війська для миротворчої місії в Боснії.

У 1999 році НАТО, знову під лідерством США, провело кампанію авіаударів проти Сербії, щоб зупинити етнічні чистки в Косово. Німеччина брала участь у бойових операціях, що стало історичним кроком для країни, обмеженої післявоєнними нормами. Великобританія і Франція також активно підтримали кампанію, демонструючи єдність Альянсу.

Спільні зусилля США, НАТО та ЄС були вирішальними для припинення конфлікту в Боснії, але підходи різними. США демонструвало рішуче лідерство, використовуючи свій дипломатичний і військовий вплив. НАТО підтвердило свою актуальність після Холодної війни, перейшовши від оборонного альянсу до миротворчої сили. ЄС, хоча спочатку був неефективним, відіграв значну роль у повоєнній відбудові, надаючи гуманітарну допомогу та беручи участь у миротворчих моніторингових операціях ООН, але не мав військової спроможності для рішучих дій. Якщо порівнювати позиції головних гравців ЄС у відносинах із США цього періоду, Німеччина вирізнялася балансом між економічним лідерством і обережною військовою участю, тоді як Британія під керівництвом Джона Мейджора до 1997 року і Тоні Блера підтримувала американське лідерство в Альянсі, була більш милітаризованою

та залишалася військовим партнером США, на відміну від Франції, зокрема під час президентства Жака Ширака не погоджувалися з домінуванням США в НАТО і прагнули європейської автономії. Разом з тим, зазначені конфлікти в регіоні, хоча і виявили спільність зусиль у вирішенні конфліктів, підкреслили залежність Європи від американського лідерства в НАТО.

Період двох каденцій президентства Джорджа Буша-молодшого 2001–2009 років збігся з періодом глобальних потрясінь та нових загроз, зокрема терористичними атаками 11 вересня 2001 року, війнами в Афганістані 2001 року та Іраку 2003 року, а також розповсюдженням зброї масового ураження та кіберзагрозами.

Нові виклики стали підставою для переосмислення глобальної безпеки та визначення нових пріоритетів у зовнішньополітичних відносинах США, які були зафіксовані в Стратегії національної безпеки США 2002 року. Вони передбачали превентивні військові дії проти потенційних загроз із акцентом на боротьбу з тероризмом, та односторонність рішень у досягненні зовнішньополітичних цілей. Така політика контрастувала з багатостороннім підходом ЄС, що базувався на міжнародному праві та співпраці через ООН. Це призвело до розколу в трансатлантичному партнерстві, зокрема, з Францією та Німеччиною, та послабило єдність НАТО і ЄС.

Хоча реакція на теракт 11 вересня 2001 року сприяла підтримці США з боку ЄС, в рамках якої НАТО вперше в історії активувало статтю 5 Вашингтонського договору, розглядаючи напад на США як напад на всіх членів Альянсу. Німеччина, очолювана Герхардом Шрьодером, надала війська для Міжнародних сил сприяння безпеці, створених у 2001 році під егідою ООН. Великобританія, керована Тоні Блером, відіграла провідну роль, надаючи значні військові сили, що підкреслювало «особливість відносин» з США. Франція, під керівництвом Жака Ширака, також надала війська та авіацію, хоча наполягала на багатосторонньому підході через ООН.

Війна в Афганістані продемонструвала здатність НАТО адаптуватися до нових загроз, але також виявила різні бачення ролі Альянсу та розбіжності в

трансатлантичному співробітництві. Німеччина, наприклад, обмежувала свої війська миротворчими завданнями в Афганістані, що викликало критику США за недостатню бойову активність.

Більшим викликом для трансатлантичного партнерства стало вторгнення США в Ірак у 2003 році. Адміністрація Дж. Буша-молодшого аргументувала необхідність війни наявністю в Іраку зброї масового ураження та зв'язками Саддама Хусейна з тероризмом, але брак переконливих доказів і відмова від санкцій ООН спричинили гостру критику з боку ключових європейських союзників. Німеччина під керівництвом канцлера Герхарда Шрьодера, підтримана німецькою громадськістю, категорично виступила проти війни, відмовившись брати в ній участь. Франція за президента Жака Ширака, наполягала на дипломатичному вирішенні через ООН. Відповідні опозиційні настрої Німеччини і Франції призвели до дипломатичної кризи з США. Водночас, прем'єр-міністр Великобританії Тоні Блер став головним союзником США, підтримавши вторгнення та надавши значні війська. Його рішення, було прийнято попри внутрішні протести та критику в парламенті, підкреслило стратегічну близькість із США, але послабило його політичні позиції в Британії. Крім того, превалювання «особливих відносин» Британії із США над європейською солідарністю, створювало напругу з Францією та Німеччиною.

Зазначені події демонструють те, що політичні підходи Дж. Буша-молодшого передбачали збереження лідерства США в трансатлантичному альянсі та вирізнялися односторонністю прийняття рішень, без попереднього узгодження з європейськими партнерами. Відповідно, політика Європейського Союзу формувалась у відповідь на ініціативи, вжиті Сполученими Штатами, що посилювало напруженість у відносинах між США і ЄС.

Європейський вектор політики США за президентства Барака Обами 2009 – 2017 років був спрямований на відновлення довіри до трансатлантичного партнерства з ЄС після напружених відносин за період каденції Дж. Буша-молодшого. В основу трансатлантичних відносин закладалася доктрина «розумної сили», яка передбачала дипломатичне

вирішення глобальних викликів, коаліційне вирішення спільних завдань та економічну співпрацю.

Підтримка миру, безпеки та демократизації в Європі, а також економічна інтеграція через Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство, ініційоване в 2013 році, залишалися пріоритетами. Цей підхід відповідав очікуванням ЄС до багатосторонності та м'якої сили, створюючи сприятливі умови для співпраці.

Крім того, у 2009 році віце-президент Джо Байден і держсекретар Гілларі Клінтон оголосили про «нову еру» у відносинах з Європою, використовуючи терміни «перерва» та «перезавантаження» для позначення змін від європейської військової політики Дж. Буша-молодшого. Це включало замороження планів щодо протиракетного щита в Польщі та Чехії та переговори про скорочення ядерних арсеналів.

На початку XXI століття глобальна система міжнародних відносин зазнала суттєвих змін, що позначилося на зовнішньополітичних пріоритетах США. Згідно з аналітичними доповідями Національної ради з розвідки США, зокрема «Глобальні тенденції 2015» 2000 року, «Глобальні тенденції 2020» 2004 року, «Глобальні тенденції 2025» 2008 року і «Глобальні тенденції 2030» 2012 року, лідерство США опинилося під загрозою через появу нових центрів сили, таких як Китай, Індія та Росія. Ці документи прогнозували зростання ролі Азії та відносне послаблення позицій Європи через демографічні проблеми, зокрема старіння населення та складнощі з інтеграцією мігрантів, а також брак єдності в ухваленні політичних рішень у межах Європейського Союзу. У доповіді 2004 року зазначалося, що ЄС не зможе відігравати роль, пропорційну своїм розмірам, через внутрішні обмеження, а окремі країни, такі як Велика Британія, можуть обрати власний шлях, що підтвердилося «Брексітом» у 2016 році.

Ці прогнози вплинули на зовнішньополітичний курс адміністрації Б. Обама, яка в перший термін каденції 2009–2013 років переорієнтувала увагу на азійсько-тихоокеанський регіон, вважаючи його більш перспективним. Отже, зовнішньополітичний вектор США балансував між збереженням

трансатлантичного партнерства та зростаючим фокусом на азійсько-тихоокеанський регіон. Зберігаючи багатосторонній підхід, де Європа була важливим, але не єдиним партнером, Сполучені Штати залишилися одночасно тихоокеанською і атлантичною державою.

Попри європейські очікування, США не повністю виправдали сподівання ЄС щодо прогнозованої партнерської співпраці. Глобальні виклики, такі як російське військове вторгнення в Україну підкреслили необхідність оновлення трансатлантичних зв'язків, що стало помітним у другій каденції Б. Обама.

Зовнішньополітичний курс США окреслювався виходячи з позиції, проголошеної в інаугураційній промові Б. Обама 2009 року: «Ми залишаємось найбільш процвітаючою, могутньою нацією на Землі», у якій наголошувалося на особливому статусі Сполучених Штатів у системі міжнародних відносин та їх глобальній ролі. У цьому контексті, США прагнули виступати зразком для наслідування, демонструючи непохитну відданість дотриманню норм і принципів міжнародного права. Одночасно вони намагалися забезпечити гармонійне поєднання своїх національних інтересів на міжнародній арені з ключовими цінностями, що формують основу їхньої внутрішньої політики. Виходячи з уявлення, що інтереси держави мають бути нерозривно пов'язані з її моральними зобов'язаннями, на Сполучені Штати покладалася значна відповідальність перед усією міжнародною спільнотою.

У Стратегії національної безпеки США 2010 року зазначалося, що національна та глобальна безпека Сполучених Штатів «залежить від сильного та відповідального американського лідерства». Лідерство США передбачає «військову могутність, економічну конкурентоздатність, глобальні зобов'язання, зусилля у формуванні міжнародної системи, що відповідає взаємним інтересам народів і націй». У стратегії також згадувалося про те, що США продовжують володіти ресурсами, які дозволяють зберігати лідерство, утворюючи, зокрема, потужні альянси під американським супроводом, мати військову перевагу, найбільшу в світі економіку, міцну та впливову демократію. Згідно із зазначеною стратегією, міжнародні рішення мали

ухвалюватися на основі багатосторонніх переговорів за участю зацікавлених сторін та міжнародних організацій, таких як НАТО та ООН.

НАТО залишалося центральним альянсом для США, що підтверджувалося заявами держсекретаря Джона Керрі та міністра оборони Чака Гейгеля. Наприклад, у 2013 році Дж. Керрі наголосив, що співпраця з Європою не може бути принесена в жертву азійському вектору, а Ч. Гейгель підкреслив значення НАТО для глобальної політики США. Проте Європа залишалася ключовим партнером США, а трансатлантичні відносини базувалися на економічних, безпекових і ціннісних зв'язках.

Зовнішня політика США за президентства Б. Обама була спрямована на підтримку демократичних процесів та протидію авторитарним проявам в Центральній і Східній Європі, зокрема, Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині та Румунії, що сприяло розвитку демократичних інститутів, зміцненню регіональної співпраці та посиленню трансатлантичного партнерства. Так, США надавали фінансову та організаційну підтримку ініціативам, таким як «Східне партнерство» ЄС, установчий саміт якого відбувся в Празі в 2009 році, та відродження «Спільноти демократій» у Кракові в 2010 році.

У кризових ситуаціях США була учасником європейських справ. Зокрема, в Албанії після виборчого шахрайства в 2009 році адміністрація Обама закликала до виборчої реформи, а в 2011 році засудила насильство під час протестів. В Угорщині держсекретар Гіллари Клінтон у 2011 році критикувала законодавство, яке загрожувало демократичним інститутам, а в Румунії в 2012 році посол США виступив проти спроб уряду послабити незалежність демократичних інституцій.

Промови Барака Обама відігравали важливу роль у формуванні сприйняття США як партнера Європи. У 2008 році під час передвиборчої кампанії в Берліні Обама зібрав аудиторію в 200 тисяч осіб, закликаючи до спільного вирішення глобальних викликів. У 2009 році в Празі він виступив із закликом до створення світу без ядерної зброї, що знайшло відгук у європейців.

У 2016 році промови в Ганновері та Варшаві підкреслили солідарність США з Європою та підтримку її інтеграційних процесів.

Концепція «розумної сили» дозволила адміністрації Обама зміцнити трансатлантичне партнерство через дипломатію та багатосторонню співпрацю, зокрема в межах НАТО. Водночас переорієнтація на азійсько-тихоокеанський регіон у перший термін президенства, європейські виклики, як-от «Брексіт» і розбіжності в зовнішній політиці ЄС, ускладнювали американський вплив в Європі.

У другий термін 2013–2017 років президентства адміністрація Б. Обама посилила увагу до Європи, зокрема, через російсько-українську війну, розпочату росією в 2014 році. Стратегія національної безпеки 2015 року містила окремий розділ, присвячений зміцненню альянсу з Європою, де США висловили підтримку євроінтеграційним прагненням країн Східної Європи та Балкан, а також засудили російську агресію проти України. Адміністрація Обама запровадила санкції проти росії, водночас залишаючи можливість для мирного врегулювання конфлікту. Це підкреслювало позицію США щодо участі в європейській безпеці та єдності. Таким чином, хоча період президентства Б. Обама не вирізнявся піднесенням відносин між США і ЄС, він характеризувався стабільністю та спробами адаптації до нових геополітичних реалій.

За президенства Дональда Трампа першої каденції 2017–2021 років трансатлантичні відносини між США і ЄС, зокрема співпраця в рамках НАТО, зазнали перегляду. Особливої ваги набули питання безпеки через суперечливі заяви Д. Трампа щодо НАТО, який неодноразово висловлював невдоволення недостатнім рівнем оборонних витрат європейських країн-учасниць НАТО, наголошуючи на тому, що США непропорційно фінансують безпеку Європи. Д. Трамп закликав союзників дотримуватися домовленостей про виділення 2% ВВП на оборону, що стало предметом гострих дискусій, особливо з Німеччиною, яка зазнавала найбільшої критики. Водночас, Д. Трамп не лише наполягав на досягненні 2%-го порогу, а й запропонував підняти його до 4%

ВВП, що викликало неоднозначну реакцію серед союзників. Посол США в НАТО Кей Бейлі Хатчінсон пояснила, що ця ідея відображає пріоритет безпеки для США та очікування, що союзники також посилять свої зусилля. Хоча пропозиція про 4% була сприйнята як амбітна, вона підкреслила серйозність американських намірів щодо перерозподілу фінансової відповідальності в Альянсі. Водночас експерти зазначали, що фокусування лише на відсотках може бути помилковим, адже ефективність оборони залежить від якості збройних сил і чітко визначених стратегічних цілей.

Незважаючи на риторику Д. Трампа, його адміністрація не відмовлялася від зобов'язань перед Альянсом. У 2017 році США посилили військову присутність у Східній Європі в рамках операції «Атлантична рішучість», спрямованої на протидію російській агресії проти України.

Європейські країни, відчуваючи тиск з боку США, почали поступово збільшувати свої оборонні бюджети. Наприклад, Німеччина, яку Трамп неодноразово критикував за недостатні витрати, погодилася на поступове підвищення видатків на оборону. Загалом європейські союзники та Канада у 2017 році витратили на оборону близько 300 мільярдів доларів, що перевищило показник 2014 року, який склав 272 мільярди. Цей позитивний тренд зберігався у наступні роки, хоча не всі країни досягли мети у 2% ВВП.

Нова Стратегія національної безпеки США, оприлюднена у 2018 році, підкреслила важливість НАТО для протистояння загрозам з боку росії та Китаю. У документі зазначалося, що міцні союзи надають США стратегічну перевагу, яку не може компенсувати жоден конкурент. Крім того, адміністрація Д. Трампа збільшила фінансування НАТО порівняно з попередньою адміністрацією Б. Обама та посилила готовність американських військ до участі у спільних операціях Альянсу. На саміті НАТО у Брюсселі 2018 року було ухвалено рішення про розширення командних структур та підвищення бойової готовності сил Альянсу. Таким чином, попри риторику Д. Трампа щодо посилення вимог до європейських союзників щодо їх оборонних внесків в НАТО, США не припинили підтримку Альянсу як механізму забезпечення

безпеки Європи, що стало важливим кроком для збереження трансатлантичної єдності. Таким чином, США відігравали провідну роль у безпеці Європи через НАТО.

Паралельно з трансформацією ролі НАТО, країни ЄС почали шукати альтернативні шляхи забезпечення власної безпеки, частково у відповідь на політику Д. Трампа, зокрема його заяви щодо паралельного розвитку автономних оборонних ініціатив ЄС в умовах зростаючої загрози з боку росії. Одним із ключових напрямів стало посилення автономії ЄС у сфері оборони. У 2017 році було запроваджено Постійну структурну співпрацю (PESCO), яка дозволила країнам-учасникам спільно розвивати оборонні спроможності та координувати військові операції. У 2018 році було створено Європейський оборонний фонд для фінансування досліджень і розробок у цій сфері. Такі ініціативи відображали прагнення ЄС зменшити залежність від США та зміцнити власні оборонні спроможності. Проте НАТО залишалося основним гарантом безпеки для більшості країн ЄС, а співпраця з США в рамках Альянсу зберігала пріоритетний статус. Незважаючи на виклики, трансатлантичне партнерство залишилося важливим елементом безпекової системи, демонструючи здатність адаптуватися до нових реалій. Також, НАТО залишалося важливим для США як платформа для підтримки глобального лідерства та протидії таким загрозам, як кібератаки та тероризм.

Висновки

Стратегічні відносини США з європейськими країнами встановлювалися через розбудову трансатлантичних відносин та поширення впливу США в європейському регіоні, основоположним фактором якого стало протистояння поширенню радянського впливу та економічна та політична підтримка європейських урядів та стабілізація європейського регіону.

Зовнішньополітичні ініціативи США більшості американських адміністрацій були спрямовані на розвиток євроінтеграційних процесів в Європі та зміцнення євроатлантичного партнерства з домінуючою позицією Сполучених Штатів. Поширення впливу на європейські уряди забезпечувалося

через механізми НАТО та гарантувало колективну безпеку в регіоні. Зростаюча загроза з боку росії та коливання в зовнішній політиці американських адміністрацій підштовхували країни ЄС до пошуку альтернативних шляхів забезпечення власної безпеки та створення автономних оборонних ініціатив.

Розділ 3. Аналіз сучасних взаємовідносин США та ЄС

3.1. Геополітична стратегія США

Тенденції сучасної політики Сполучених Штатів простежуються в Національній оборонній стратегії США 2022 року, прийнятій під час президентства Джорджа Байдена 2021–2025 років. Основне спрямування зовнішньої політики передбачало збереження основоположної відданості США колективній безпеці через НАТО та спільну співпрацю із членами Альянсу та партнерами, спрямовану на протистояння новим викликам, спричиненими російською агресією. У Стратегії наголошувалося на внесок США у спроможність НАТО шляхом покращення їх позиції в Європі через військову модернізацію та розширення зобов'язань щодо ядерного стримування, що передбачало готовність до сумісної бойової сили, підготовку та навчання, особливо повітряними силами та іншими об'єднаними можливостями високоточних ударів, а також критично важливими засобами, такими як спостереження та розвідка, радіоелектронна боротьба. Передбачалася співпраця США з членами Альянсу та партнерами для нарощування спроможності вздовж східного кордону Європи, розширення готовності, підготовки та навчань, сприяння стійкості, в тому числі проти гібридних і кібератак.

Відповідна стратегія Сполучених Штатів набула особливого значення в умовах повномасштабного військового вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року, яке стало серйозним викликом для європейської та глобальної безпеки. Російсько-українська війна підкреслила важливість ролі США у формуванні зовнішньої політики ЄС, зокрема через координацію трансатлантичного партнерства, управління ризиками ескалації та підтримку України, що забезпечувало б стримування, захист та стійкість проти російської військової агресії.

Підходи США у питаннях колективної безпеки зосереджувались на стратегії стримування, військової підтримки та дипломатичних зусиллях для

запобігання, зокрема розширенню російських агресивних дій щодо незалежної суверенної держави України.

Одним із аспектів політики США за президентства Дж. Байдена було управління ескалацією конфлікту в Україні, яке передбачало уникнення прямого військового протистояння між НАТО і росією, ризик якого полягав у можливості допущення війни глобального масштабу з потенційним використанням ядерної зброї. Після початку російської агресії проти України в 2022 році США значно збільшили військову присутність у Східній Європі, зокрема в Польщі, країнах Балтії та Румунії. Цей крок був спрямований на стримування росії та зміцнення східного флангу НАТО.

Крім того, адміністрація Дж. Байдена застосувала стратегію поступового нарощування військової допомоги Україні в межах чітко визначених умов, встановлених наприкінці 2021 року. Ці умови включали відсутність прямого залучення США, заборону на удари України по території країни-агресора та попередження проти використання ядерної зброї. Такий обережний підхід США у підтримці України, з одного боку мінімізував ризик ескалації в Європі, зберігаючи її стабільність, але не забезпечував достатньої військової підтримки України. Дотримуючись принципу координаційних дій, країни-члени НАТО, зокрема Німеччина, Франція та Польща брали участь у форматі Рамштайн для узгодження військової та фінансової допомоги Україні, що посилювало єдність трансатлантичного альянсу.

Військова підтримка України стала головним елементом стратегії США та мала прямий вплив на зовнішню політику ЄС. Поетапне надання озброєння Україні демонструвало адаптивність американської стратегії до мінливих умов конфлікту. У січні–лютому 2022 року США постачали оборонні системи, такі як протитанкові комплекси та зенітні ракети, які допомогли Україні відбити початковий наступ росії. Улітку 2022 року було введено системи високомобільних артилерійських ракетних комплексів із обмеженою дальністю, бронетехніку, а також системи протиповітряної оборони, що посилити обороноздатність України. У січні 2023 року США разом із

союзниками, зокрема Німеччиною та Великою Британією, розпочали поставки танкової техніки, а також бомб малого діаметру. У травні 2023 року Велика Британія надала ракети, здатні досягати окупованого Криму, а США схвалили навчання українських пілотів на винищувачах F-16. Ця співпраця з європейськими союзниками, зокрема через узгодження поставок озброєння, підкреслювала провідну роль США у формуванні спільної політики ЄС щодо підтримки України, що сприяло зміцненню позиції України як кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року.

Поряд з цим, дипломатичні зусилля США також відігравали важливу роль у формуванні зовнішньої політики ЄС. Країною-агресором росією використовувалася тактика залякування щодо застосування ядерної зброї, яка включала нечіткі ядерні попередження від початку вторгнення на територію України та протягом подальшої ескалації, що створювало регіональну та глобальну напруженість. Американським Інститутом вивчення війни, аналізуючи заяви росії щодо продовження погрожуванням ядерною загрозою, така тактика країни-агресора розцінювалася як спосіб посилення контролю над ухваленням західних рішень і перешкоджання Заходу в наданні дозволу Україні використовувати далекобійну зброю для ударів по військових об'єктах у росії. Адміністрація Байдена реагувала через дипломатичні канали, зокрема шляхом переговорів із військовим керівництвом країни-агресора, для зниження невизначеності та запобігання ескалації (Snyder, 2023). Ці дії узгоджувалися з інтересами ЄС, який прагнув уникнути прямого конфлікту з росією, зберігаючи при цьому підтримку України. США також чітко заявляли, що будь-яке використання росією ядерної зброї буде зустрінуте конвенційною відповіддю, що відходило від попередніх політик деескалації та зміцнило впевненість європейських союзників у трансатлантичній безпеці.

Наступні заяви президента країни-агресора 2024 року щодо використання свого ядерного арсеналу були «рішуче відкинуті» ЄС, що підтверджується заявою речника ЄС із зовнішньої політики Петера Стано. Схожу позицію озвучив і держсекретар США Ентоні Блінкен: «Це абсолютно безвідповідально.

Я думаю, що багато хто у світі, включно з Китаєм, ясно говорили про це, коли він раніше брязкав ядерною зброєю». Також, у вересні 2024 року, директор Центрального розвідувального управління Вільям Бернс, коментуючи погрози росії застосувати ядерну зброю, заявив, що путін продовжуватиме періодично погрожувати прямою конфронтацією Заходу, але ці погрози не повинні залякати Захід.

Політичні настрої США та європейського співтовариства з питань зовнішньої політики та політики безпеки можна простежити за результатами роботи Мюнхенської конференції з безпеки – щорічного міжнародного форуму для дебатів, пов'язаних з політикою безпеки та оборони, заснованої в 1963 році. Конференція створює унікальні умови для неформальних зустрічей та дискусій між політичними, військовими лідерами різних країн, представниками бізнесу та сприяє міжнародному діалогу, обміну думками та пошуку спільних рішень для вирішення глобальних проблем, таких як міжнародні конфлікти, та пошуку шляхів до забезпечення стабільності й безпеки як регіонального, так і світового рівня. Завдяки багатогранного дискурсу вона залишається одним із найвпливовіших форумів у сфері глобальної політики.

Мюнхенська безпекова конференція 2023 року, що відбулася напередодні річниці російського вторгнення в Україну, була присвячена обговоренню питань безпеки у зв'язку з війною в Україні з відчутними жєстами солідарності у підтримку нашої країни. Представництво України забезпечували Президент В. Зеленський та спікер Верховної ради Р. Стефанчук. Серед учасників конференції були присутніми, зокрема, колишня спікерка Палати представників США Ненсі Пелосі, Сенатор Мітч Макконелл із Республіканської партії США, Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг. Очолював конференцію її новообраний голова Крістоф Гойсген, відставний дипломат та колишній радник ексканцлерки Німеччини Ангели Меркель, що займає жорстку позицію відносно росії.

Серед заяв, озвучених на конференції, Єнсом Столтенбергом було наголошено на необхідності продовження та збільшення допомоги Україні,

оскільки відсутні докази щодо зміни амбіцій з боку росії, а навпаки росією планується продовження наступальних дій та здійснюються заходи щодо переведення економіки у воєнний стан, проводяться мобілізаційні заходи та зафіксовані її звернення до інших авторитарних режимів, таких як Іран і Північна Корея, з метою отримання додаткової зброї.

Генсеком НАТО Єнсом Столтенбергом було зазначено про постійний ризик ескалації та найбільшим ризиком є перемога росії, що стане сигналом для інших авторитарних режимів та порушить світову безпеку. Тому, важливим завданням є зміцнення військового потенціалу.

Серед інших заяв, канцлером Німеччини Олафом Шольцом було озвучено про можливість надання підтримки Україні, погодженої з партнерами по НАТО та намаганням переконати союзників щодо приєднання до поставок військової техніки, але з урахуванням позиції щодо збереження балансу між максимально можливою допомогою та залишенням країни поза прямої участі в конфлікті.

З боку президента Франції Еммануеля Макрона були запевнення щодо продовження поставок зброї. Схожа риторика пролунала з боку Сенатора США М. Макконелла. Від Прем'єр-міністра Польщі Матеуша Моравецького лунали заяви щодо недопустимості залишення України як буферної зони та збільшення активності Заходу з огляду на те, що вирішується майбутнє Європи на найближчі десятиліття.

Обговорюваною, серед інших, темою Мюнхенської безпекової конференції, яка відбулася у лютому 2025 року, за участі високих посадовців адміністрації новообраного президента США Дональда Трампа – Віце-президента Джей Ді Венса, державного секретаря Марка Рубіо та Спеціального посланника США з питань України та росії Кіта Келлога, стали дискусії представників США та європейських високопосадовців щодо припинення війни в Україні, які виявили проблеми в трансатлантичних відносинах, що з'явилися з приходом до влади Д. Трампа. Зокрема, згідно із заявою спецпосланця США Кіта Келлога, учасниками переговорів про закінчення війни в Україні мають бути її сторони за участі посередників у ролі США. Не була

підтримана пропозиція, висловлена європейськими лідерами, щодо прямої участі в перемовинах представників Європи. При цьому, Келлог запевнив, що США захистять інтереси європейців під час перемовин. Такі заяви зустріли різку критику з боку європейських лідерів, оскільки згідно з озвученою позицією адміністрації Д. Трампа, свою роль у врегулюванні конфлікту в Україні Вашингтон вбачає в тому, щоб укласти з росією «якусь» угоду, а гарантувати її виконання буде місією Європи. «Складно очікувати, що Європа візьме на себе зобов'язання, у розробці яких вона не брала участі», - дипломатично прокоментував цю ситуацію міністр оборони Німеччини Борис Пісторіус. Також він поставив під сумнів ефективність переговорної стратегії США з росією, оскільки, на його думку, заяви про те, що Україна не стане членом НАТО за підсумками мирного врегулювання або що вона не повернеться до кордонів 1991 року, озвучені представниками команди Трампа ще до початку перемовин, послабили позицію США, а отже, і позицію всього західного світу, не говорячи вже про Україну. Іншими політиками зазначалося, що саме Європа має взяти на себе основний фінансовий тягар посилення обороноздатності та відбудови України після закінчення активних бойових дій, і вже хоча б з цієї причини повинна впливати на зміст мирної угоди. «Ми маємо бути в залі перемовин, оскільки ми матимемо справу з їхніми наслідками», - озвучила міністерка оборони Литви Довіле Шакалене. З іншого боку, генсек НАТО Марк Рютте, який є одним з європейських політиків, до яких може дослухатися

Д. Трамп, закликав колег не скаржитися на те, що їх не запросили до участі в перемовинах, а напрацювати конкретні пропозиції, які можна було б на них презентувати. Міністерка закордонних справ Швеції Марія Стенергард на адресу Кіта Келлога, висловила: «Я так розумію, що ви зараз очікуєте від нас відповідей на запитання, чи можемо ми направити солдатів «на землю» після встановлення якогось миру. Але щоб ми могли на нього відповісти, нам точно потрібно бути за столом переговорів».

Таким чином, за результатами Мюнхенської конференції, серед її європейських учасників постали побоювання щодо можливості погіршення ситуації з безпекою в Європі, оскільки продовження агресивної політики росії щодо України може поширитися за її межі за умови відсутності гарантій безпеки та підтримки з боку США. Тому, для Європи постає питання щодо вжиття заходів для посилення власної незалежності від США в питаннях безпеки та, у зв'язку з цим, зміцнення військового та економічного потенціалу.

Після повернення Дональда Трампа до Білого дому в 2025 році відносини між Сполученими Штатами та Європейським Союзом зазнали значного погіршення. Політика «Америка передусім», яку Трамп активно просуває, разом із його економічними та зовнішньополітичними рішеннями, викликає напругу в трансатлантичному партнерстві, що історично вважалося основою глобального порядку.

Одним із головних факторів погіршення відносин є торговельна політика Трампа. Під час своєї передвиборчої кампанії 2024 року він обіцяв запровадити високі мита на імпорту з країн ЄС, зокрема 10–20% на товари з Європи, а в деяких випадках навіть 50%. Ці заходи спрямовані на захист американського ринку та підтримку внутрішнього виробника, але вони викликали занепокоєння в Європі. Відповідна риторика та дії Д. Трампа знову загрожують економічній співпраці, створюючи ризик для робочих місць і економічного зростання по обидва боки Атлантики.

Крім того, Трамп неодноразово критикував Європейський Союз, звинувачуючи його в експлуатації США та руйнуванні американської торгівлі. Його ставлення до НАТО, ключового елементу трансатлантичного альянсу, також викликає занепокоєння. Трамп вважає, що європейські країни недостатньо фінансують оборону, покладаючись на американську військову присутність. У 2025 році він натякав на можливе скорочення участі США в НАТО, що змусило Європу переглянути свою залежність від американської підтримки в питаннях безпеки.

Ця позиція стала особливо критичною на тлі російської агресії проти України. Трамп відмовився приєднуватися до європейських санкцій проти Росії, наголошуючи на прагненні розвивати економічні відносини з Москвою. Такі дії не лише послаблюють єдність Заходу, а й створюють розкол у НАТО, що, за оцінками експертів, є давньою метою російського керівництва.

Трамп демонструє зневагу до європейських лідерів, які виступають за рівноправне партнерство. За словами Ангели Меркель, яка мала справу з Трампом під час його першого терміну, він розглядає міжнародні відносини як гру з «переможцями та переможеними», а не як взаємовигідну співпрацю. У 2025 році Трамп переніс переговори щодо України з європейськими лідерами до Саудівської Аравії, фактично виключивши ЄС із процесу. Це підкреслює його прагнення до фрагментації Європи та послаблення її політичного впливу.

Крім того, Трамп висловлював переконання, що росія може перемогти у війні проти України, повторюючи тези Кремля під час розмов із європейськими лідерами. Така позиція викликала шок у Європі, адже вона суперечить принципам трансатлантичної солідарності та підтримки демократичних цінностей.

3.2. Геоеконімічний вплив США

США мають найбільшу економіку у світі з валовим внутрішнім продуктом (ВВП), що перевищує 25 трильйонів доларів, становлячи приблизно 25% світового економічного виробництва. Американський долар є основною резервною валютою світу, використовуючись у понад 80% міжнародних торговельних операцій. Ця економічна перевага дозволяє США впливати на глобальні фінансові системи, торговельну політику та санкційні режими, що підтверджується їх здатністю формувати міжнародні відповіді на геополітичні кризи, наприклад, встановлення санкцій проти росії після 2014 року.

Економічна взаємодія між США та ЄС є невід'ємною складовою трансатлантичного партнерства. США та ЄС мають найбільші у світі двосторонні торговельні та інвестиційні відносини, а також найбільш інтегровані економічні відносини у світі. Беручи до уваги товари, послуги та інвестиції, ЄС та США є найбільшими торговельними партнерами один одного на сьогоднішній день.

Мільйони робочих місць у Сполучених Штатах пов'язані з торгівлею та інвестиціями між ЄС та США. Європейський Союз є надійним джерелом критично важливих поставок до Сполучених Штатів, включаючи лікарські інгредієнти та фармацевтичну продукцію, сучасне обладнання та машини, а також аерокосмічні деталі та компоненти. Водночас Європейський Союз є найбільшим покупцем природного газу та нафти Сполучених Штатів, що є важливим елементом для забезпечення трансатлантичної енергетичної безпеки та дозволяє спільно рішуче реагувати на військову агресію росії проти України.

За даними Європейської Комісії, у 2023 році двостороння торгівля товарами та послугами між США та ЄС досягла 1,6 трильйона євро, що становить майже 30% світової торгівлі та 43% світового ВВП.

Загальний обсяг двосторонньої торгівлі товарами між США та ЄС у 2023 році досяг 851 мільярда євро. ЄС експортував товарів на ринок США на суму 503 мільярди євро, а імпортував 347 мільярдів євро. При цьому, експорт товарів

США до ЄС склав 368,6 мільярдів доларів США, а експорт послуг – 241,2 мільярди доларів США.

Загальний обсяг двосторонньої торгівлі послугами між США та ЄС у 2023 році становив 746 мільярдів євро. ЄС експортував до США послуг на суму 319 мільярдів євро, а імпортував з США на суму 427 мільярдів євро.

В рамках інвестиційного партнерства компанії США та ЄС мають 4,7 трильйона євро інвестицій на ринках один одного. Інвестиції ЄС у США склали 2,4 трильйона доларів США.

Взаємні інвестиції ЄС та США є найбільшими у світі та є суттєвим рушієм трансатлантичних відносин. У 2022 році взаємні прямі іноземні інвестиції в акції перевищили 5,3 трильйона євро. Це більше, ніж вся економіка Франції та Італії разом узяті. При цьому, загальний обсяг інвестицій США в ЄС у чотири рази перевищує обсяг інвестицій в Азіатсько-Тихоокеанський регіон. Прямі іноземні інвестиції ЄС у США приблизно вдесятеро перевищують обсяг інвестицій ЄС в Індію та Китай разом узятих.

Двостороння торгівля та інвестиції підтримують мільйони робочих місць у ЄС та Сполучених Штатах. Експорт товарів і послуг з США до ЄС підтримує 2,3 мільйона робочих місць у США, а інвестиції фірм ЄС у США забезпечують роботою 3,4 мільйона людей.

Якщо порівнювати обсяг торгівлі товарами та послугами між ЄС та США між 2013 та 2023 роками, то такий показник зріз більш ніж удвічі. У 2013 році загальний обсяг торгівлі склав трохи більше 670 мільярдів євро, тоді як у 2023 році він досяг 1,6 трильйона євро.

Зазначені показники свідчать про те, що США та ЄС є потужними торговельними та інвестиційними партнерами, що підкріплює їх трансатлантичне партнерство, зароджене з часів Другої світової війни.

Тісна трансатлантична співпраця відіграла вирішальну роль у забезпеченні енергетичної безпеки ЄС після початку війни росії проти України та введення санкцій щодо росії. Протягом останніх кількох років Європейський Союз помітно зменшив свою залежність від російського викопного палива та замінив

частину імпорту газу з росії скрапленим природним газом із США. Імпорт скрапленого газу із США зріс з 18,9 млрд куб. м у 2021 році до 45,1 млрд куб. м у 2024 році. Це становить 16,5% від загального імпорту газу до ЄС та майже 45% від імпорту скрапленого газу.

На початку 2025 року президент США Дональд Трамп почав вводити в дію передвиборчі обіцянки щодо зміни митної політики відносно ЄС. У лютому було підписано указ про підвищення тарифів на весь імпорт сталі та алюмінію до 25% без винятків і вилучень, що почали діяти з березня 2025 року.

Крім того, Д. Трампом рекомендовано підвищити тарифи у розмірі до 50% на товари, які постачаються до США з ЄС та запропоновано встановити імпортне мито на телефони американської компанії Apple, якщо вони будуть вироблятися не на території США. Наразі мито на товари, що поставляються в США з ЄС становить 10%.

Основна мета запровадження такої політики «зробити Америку знову багатою». На думку адміністрації Д. Трампа, це зменшить залежність країни від іноземних товарів у межах ширшої політики, спрямованої на відновлення американського виробництва, скорочення торговельного дефіциту США та зменшення державного боргу. Також, адміністрація Д. Трампа хоче як збільшити доходи або використати тарифи як важіль впливу на інші країни, щоб змусити їх знизити власні тарифи або здійснити інші політичні кроки, як-от посилення боротьби з міграцією та торгівлею наркотиками.

За прогнозами фінансової консалтингової компанії Anderson Economic Group, 25% тарифи Трампа на сталь і алюміній, які набули чинності 12 березня, призведуть до зростання цін на автомобілі з традиційними двигунами

на 250-800 доларів США, а на електромобілі – на 2500 доларів США і більше.

Президенткою Європейської комісії Урсулою фон дер Ляен було наголошено, що запровадження тарифів було б незаконним та економічно контрпродуктивним, особливо з огляду на «глибоко інтегровані виробничі ланцюги, які ЄС і США створили через трансатлантичну торгівлю та

інвестиції». У Єврокомісії також повідомили, що не бачать виправдання для підвищення мит на товари Євросоюзу у США та нагадали, що ЄС зберігає одні з найнижчих мит на товари для США.

Проте, запровадження тарифів 2025 року є продовженням митної політики адміністрації президента Д. Трампа, запровадженої у 2018 році, яка стала суттєвим викликом у двосторонніх відносинах між Сполученими Штатами та Європейським Союзом. У передвиборчій кампанії 2016 року Дональд Трамп неодноразово критикував чинні торговельні угоди, наголошуючи на їхній нібито негативній ролі для американської промисловості та робочих місць. В рамках своєї програми «Америка понад усе» Трамп декларував готовність застосовувати підвищені імпорتنі тарифи як інструмент захисту національних економічних інтересів.

Одним із ключових кроків став введений у 2018 році підвищений тариф на імпорту сталі у розмірі 25% та алюмінію у розмірі 10% з Європейського Союзу, який був обґрунтований положеннями про національну безпеку. Цей крок викликав негативну реакцію з боку ЄС, який у відповідь ввів контрзаходи, зокрема ввів імпорتنі мита на американські товари, що ще більше загострило торговельні суперечки.

Відповідна політика Д. Трампа підкреслила існуючі розбіжності у стратегічних підходах до глобальної торгівлі. Якщо США почали активно застосовували інструменти тарифного захисту і прагнули досягти більш вигідних торговельних умов через жорсткий тиск, то ЄС відстоює багатосторонню систему торгівлі, засновану на правилах Світової організації торгівлі, та закликає до діалогу і компромісів. Ця різниця у підходах посилила внутрішні дискусії в ЄС щодо подальших кроків у відносинах із США. Втім, незважаючи на гострі суперечки, сторони були змушені шукати механізми взаєморозуміння, оскільки збереження партнерства залишалось стратегічно важливим у контексті глобальних викликів – геополітичної нестабільності, зростання Китаю та нових загроз у сфері безпеки. Торговельна війна 2018 року стала своєрідним каталізатором для переосмислення моделей співпраці,

стимулювала діалог щодо реформування міжнародної торговельної системи та викликала посилений інтерес до розвитку двосторонніх і регіональних угод.

Таким чином, торговельний конфлікт, ініційований у 2018 році, суттєво вплинув на динаміку відносин між США та Європейським Союзом, призвів до тимчасового загострення і послаблення взаємної довіри, проте також сприяв пошуку нових підходів і компромісів. Зокрема, контрзаходами ЄС було запровадження тарифів на американські товари, такі як мотоцикли Harley-Davidson, бурбон та джинси, на загальну суму 2,8 млрд євро.

За даними Європейської Комісії, експорт США до ЄС зріс із 250 млрд євро у 2017 році до 260 млрд євро у 2020 році, а імпорт із ЄС – із 380 млрд євро до 390 млрд євро. Водночас торговельний дефіцит США з ЄС залишався значним (130 млрд євро у 2020 році). Ці показники свідчили про те, що загальний обсяг торгівлі не зазнав катастрофічного спаду, незважаючи на конфлікти. Відповідно, це було однією з підстав для протекціоністської риторики Трампа.

Ще однією суперечкою було надання субсидій авіаційним гігантам – американському Boeing та європейському Airbus. Ця проблема, що тягнулася роками в рамках Світової організації торгівлі (СОТ), загострилася за Трампа.

У 2019 році, з дозволу СОТ США ввели тарифи на європейські товари вартістю 7,5 млрд доларів через незаконні субсидії Airbus, який базується у Франції. а згодом у 2020 році ЄС отримав право на відповідні заходи на суму

4 млрд доларів США після того, як СОТ постановила, що Сполучені Штати надавали незаконні субсидії компанії Boeing із Сієтла.

Зазначена суперечка закінчилася після вступу Дж. Байдена на посаду президента, США і ЄС домовились про призупинення мит. Також, згідно з повідомленнями Європейської Комісії, обидві сторони заявили, що будуть спільно аналізувати та розглядати «неринкову практику третіх сторін, яка може завдати шкоди нашим секторам цивільної авіації».

Таким чином, за президентства Д. Трампа посилилася напруга щодо торговельних відносин між США та ЄС, викликаній впровадженням протекціоністської політики. Після обрання президентом Дж. Байдена, його

адміністрація розпочала вжиття заходів щодо нормалізації відносин, зокрема через призупинення частини тарифів у 2021 році.

Повернення Д. Трампом у 2025 році до митної політики після повторного обрання президентом США, позначилося і на відносинах з іншим потужним торговельним гравцем – Китаєм. Не дивлячись на зменшення залежності економіки КНР від американського ринку, вона ще залишається значною: у 2024 році китайський експорт до США становив близько 440 мільярдів доларів. З іншого боку, Китай є важливим експортним напрямком для американських високотехнологічних товарів, а також сільськогосподарської продукції, зокрема соєвих бобів та свинини.

Застосування США додаткових мит у розмірі 50% до китайських товарів викликало зворотну реакцію з боку КНР. Представником МЗС КНР Лінь Цзянь було прокоментовано, що в торговельних та тарифних війнах не буває переможців, а протекціонізм лише веде в глухий кут. Лінь Цзянь сказав, що «китайський народ не створює проблем, але й не боїться їх», а «тиск, погрози та шантаж - неправильні способи ведення справ з Китаєм», а також зазначив: «Китай вживе необхідних заходів для рішучого захисту своїх законних прав та інтересів. Якщо США проігнорують інтереси двох країн та міжнародного співтовариства і будуть налаштовані на тарифну та торговельну війну, Китай, безперечно, боротиметься до кінця».

За повідомленнями СОТ: «Китай звернувся до СОТ з проханням провести консультації зі США стосовно американських заходів, які, за його словами, запроваджують додаткове мито у розмірі 10% на імпорт з усіх торгових партнерів, починаючи з квітня 2025 року, і додаткове мито на імпорт із Китаю у розмірі 34%». При цьому, Китай стверджує, що ці заходи суперечать зобов'язанням США згідно з різними положеннями Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року, угоди про митну оцінку та угоди про субсидії та компенсаційні заходи.

Президентом США Д. Трампом також запроваджено за мінімальною ставкою 10% мито для України. Поряд цим, нові мита не торкнулися росії.

Адміністрація Д. Трампа аргументувала це тим, що США не торгує з росією через санкції, введені внаслідок російської війни в Україні.

Відповідна митна політика Д. Трампа, який вважає, що торгівельні бар'єри змусять друзів і ворогів піти йому на поступки - грошові й територіальні, свідчить, що за його президентства політика трансатлантичного співробітництва на засадах, яких вона будувалася, втрачає свої важелі, і означатиме переформатування відносин для ЄС.

Як вважає головний економіст Capital Economics Ніл Ширінг: «У 1990-х панував наратив, що інтеграція робить і Європу, і США сильнішими, а глобальні виклики мають вирішуватися разом. Цього більше нема».

Висновки

Дослідження ролі Сполучених Штатів Америки у формуванні європейської політики, економіки та безпеки, проведене в рамках цієї магістерської роботи, висвітлює вплив США на європейський регіон у післявоєнний період та до сьогодення.

Аналіз історичних передумов, зовнішньополітичного співробітництва з Великою Британією та еволюції відносин з Європейським Союзом дозволяє зробити висновок про ключову роль США як гаранта стабільності, економічного розвитку та колективної безпеки в Європі.

Ця робота підкреслює, як геополітичні інтереси, ідеологічні принципи та економічні стратегії США визначали їхню присутність у Європі, а також як ці фактори впливали на формування сучасного трансатлантичного партнерства.

Історичний контекст демонструє, що до Другої світової війни зовнішня політика США характеризувалася ізоляціонізмом, зумовленим географічною віддаленістю, економічними пріоритетами Великої депресії та суспільними настроями, що уникали втручання у європейські конфлікти.

Проте напад на Перл-Харбор у 1941 році та агресивна експансія країн Осі змусили США переглянути цю позицію, що призвело до їхнього активного залучення у війну та подальшого виходу на світову арену як лідера.

Після Другої світової війни США підтримували інтеграційні процеси в Європі, розглядаючи їх як засіб зміцнення демократичних інститутів та економічної стабільності.

План Маршалла та підтримка створення Європейського економічного співтовариства у 1957 році стали важливими кроками в цьому напрямку.

Проте відносини ускладнювалися розбіжностями у підходах до безпеки та торгівлі. Наприклад, Франція під керівництвом Шарля де Голля прагнула зменшити залежність від США, що призвело до її виходу з військових структур НАТО у 1966 році.

Події Холодної війни, війни в Афганістані та Іраку, а також сучасні виклики, такі як російська агресія проти України, підкреслили важливість

трансатлантичної єдності, але також виявили різні бачення ролі США та ЄС у глобальному порядку..

Особливе місце в дослідженні займає аналіз «особливих відносин» між США та Великою Британією, які стали стрижнем трансатлантичного співробітництва. Ці відносини, що ґрунтуються на історичних зв'язках, спільних цінностях та мові, проявилися у тісній співпраці в оборонній сфері, розвідці та ядерних технологіях.

Еволюція відносин між США та Європейським Союзом демонструє як періоди тісної співпраці, так і моменти напруги.

Сьогоднішні відносини між США та ЄС перебувають під впливом геополітичних змін та внутрішніх трансформацій обох сторін.

Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році та ескалувала у 2022 році, стала каталізатором для переосмислення трансатлантичного партнерства.

США відіграли провідну роль у координації підтримки України, надаючи військову та економічну допомогу, а також сприяючи єдності НАТО.

Водночас політика адміністрації Дональда Трампа у 2025 році, з її акцентом на протекціонізм та перегляд зобов'язань перед НАТО, викликала занепокоєння в Європі щодо майбутнього цього альянсу.

Запровадження високих тарифів на європейські товари та відмова від санкцій проти росії свідчать про можливе послаблення трансатлантичної солідарності, що змушує ЄС шукати шляхи до більшої стратегічної автономії.

Економічний аспект відносин між США та ЄС залишається одним із потужних у світі. Двостороння торгівля та інвестиції досягають високих показників, підтримуючи мільйони робочих місць по обидва боки Атлантики.

Проте торговельна політика США, особливо за Трампа, із запровадженням мит на європейські товари та відмова від санкцій проти росії свідчать про можливе послаблення трансатлантичної солідарності, що змушує ЄС шукати шляхи до більшої стратегічної автономії.

Джерела

1. Бжезінський З. Велика шахівниця / Збігнєв Бжезінський. – Львів: Літопис, 1997. – 232 с.
2. Гальчинський А. Європа і США: геополітичне суперництво (Дзеркало тижня. 2002. №44) // Національний інститут стратегічних досліджень України: офіційна сторінка. URL: <http://old.niss.gov.ua/Evointeg/ekonom.htm>
3. Гамільтон Д. С., Квінлан Дж. П. Трансатлантична економіка 2023: Щорічне дослідження зайнятості, торгівлі та інвестицій між Сполученими Штатами та Європою / Д. С. Гамільтон, Дж. П. Квінлан. – Вашингтон: Інститут зовнішньої політики, Школа перспективних міжнародних досліджень ім. Пола Нітце, Університет Джонса Гопкінса; Трансатлантична лідерська мережа, 2023. – 202 с.
4. Головань О. О. Можливості поглиблення співробітництва США та ЄС і роль України // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 120 (1). с. 162–172.
5. Дністрянський М. С. Політична географія України : навч. посіб. / Михайло Степанович Дністрянський ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 346 с. : карти, табл.
6. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посіб. / Михайло Степанович Дністрянський. – [Львів], 2003. – 264 с.
7. Дністрянський М. С. Геополітика як наука: сучасний стан і перспективи розвитку / Михайло Степанович Дністрянський // Людина і політика. – 2002. – № 2. – С. 3–14.
8. Дудко І. Д. Сучасна система міжнародних відносин: методологічні виміри аналізу // Інституційний репозитарій Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана: офіційна сторінка. 2011. URL : <http://www.ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/17417/1/19-22.pdf>

9. Дудко І. Д. Сучасна система міжнародних відносин: методологічні виміри аналізу // Інституційний репозитарій Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана: офіційна сторінка. 2011. URL: <http://www.ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/17417/1/19-22.pdf>
10. Європа і США: відносини в економічній і політичній сферах / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – [Умань], [2025]. – 146 с.
11. Заремба О. В., Федоренко О. А. Геополітичні ідеї в контексті розвитку української політичної думки ХХ – початку ХХІ століття. – Київ: ПП «Золоті ворота», 2014. – 168 с.
12. Канцелярук Б. І. Детермінанта нового світового порядку // Розбудова держави. 2000. № 7–12 (97–102). с. 3–7.
13. Лакішик Д. М. Америко-Європейські відносини періоду президентства Дж. Буша-молодшого // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2012. Вип. 18 (спец. вип.). С. 125–130.
14. Лакішик Д. М. Еволюція безпекової стратегії США в європейському регіоні // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 120 (Ч.І). с. 73–83.
15. Мітрофанова О. Перипетії відносин США та Франції // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2016. – Вип. 2(9). – С. 56–62.
16. Мирончук В. А. Відносини між ЄС та США за президентства Д. Трампа: кваліфікац. робота магістра / В. А. Мирончук ; Нац. авіац. ун-т. – Київ, 2020. – 80 с.
17. Мирончук І. Відносини між ЄС та США за президентства Д. Трампа : кваліфікаційна магістерська робота / Ірина Мирончук. – Острого : Національний університет «Острозька академія», 2021. – 85 с. – Режим доступу: https://theses.oa.edu.ua/DATA/151/Мирончук_Відносини_між_ЄС_та_США_за_президентства_Д_Трампа.pdf

18. Павлюк М. Позиція США щодо політики ЄС у сфері безпеки та оборони // Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції. (м. Львів, 15 травня 2015 року). Частина 2. с. 211–214.
19. Панченко Г. «Трансатлантична тріщина» у відносинах між США та ЄС на початку XXI ст. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2012. № 6 (241). Ч. 1. с. 63–69.
20. Погорська І. І. США: місія здійснима? Праксеологія творення глобального світу : монографія. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України. Київ : Грамота, 2009. 502 с.
21. Політична географія України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 346 с. : карти, табл
22. Священко З. В. Європа і США: геополітичне суперництво / З. В. Священко. – Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2010. – 100 с. – УДК 911.3:32(4):32(73). – [Електронний ресурс].
23. Худолій А. О. Америка в постбіполярному світі: інерція політичних стереотипів: [монографія]. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. 128 с.
24. Худолій А. О. Політичні стереотипи у геостратегії США : [монографія]. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. 148 с.
25. Шергін С., Фесенко М. Трансформація взаємодій міжнародно-політичних акторів в умовах послаблення глобального лідерства США // Науковий вісник дипломатичної академії України. 2009. Вип. 16. с. 346–355.
26. Тихоненко І. В. Стратегія національної безпеки США як інструмент підтримки глобального лідерства та міжнародного порядку за адміністрації Б. Обама та Д. Трампа // Політичне життя. 2018. Вип. 1. С. 158–163.

27. Шевчук О. В. Зовнішньополітичні пріоритети адміністрації Б. Обами // ЧНУ імені Петра Могили: Наукові праці. Політологія. 2013. Вип. 200. Том 212. с. 9–13
28. Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the United States of America for Cooperation on the Uses of Atomic Energy for Mutual Defence Purposes, Washington, 3 July 1958 (The Agreement entered into force on August 4, 1958) // UK Treaties Online: The official website. URL : <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1958/ts0041.pdf>
29. Whether to worry: Nuclear weapons in the Russia-Ukraine war. *Contemporary Security Policy*, 44(4), 561–575 <https://doi.org/10.1080/13523260.2023.2260175>
30. Defence Expenditure and Budgetary Trends [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm
31. European Union. The Schuman Declaration – May 1950 [Electronic resource] // History of the EU. – 2024. – Available at: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en (дата звернення: 30.04.2025).
32. The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) [Electronic resource] / European Parliament. – Brussels, 2015. – 40 p. – URL: [mode:https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549074/EXP_O_IDA\(2015\)549074_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549074/EXP_O_IDA(2015)549074_EN.pdf).
33. EU-US Relations // Council of the European Union. – [2025]. – URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/united-states/> (дата звернення: 30.04.2025).
34. Friedman G. The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century / G. Friedman. – New York: Doubleday, 2009. – 253 p.
35. Defense Primer: Planning, Programming, Budgeting, and Execution (PPBE) Process / Congressional Research Service. – [Washington, D.C.], 2024. – 7 с. – (CRS Report R48123). – URL: <https://sgp.fas.org/crs/natsec/R48123.pdf>

36. Defence Expenditure and Budgetary Trends [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm
37. Department of State. U.S. Relations With the United Kingdom [Electronic resource] // U.S. Department of State. – 2023. – Available at: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-united-kingdom/> (дата звернення: 30.04.2025).
38. Department of State, Office of the Historian. The Atlantic Conference, 1941 [Electronic resource] // Milestones: 1937–1945. – Available at: <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/atlantic-conf> (дата звернення: 30.04.2025).
39. Four Power Conference (Paris, 23 October 1954) // The Organization of Collective Self-Defence : The official website. URL: <http://www.fransamaltingvongesusau.com/documents/dl2/h2/2.2.5.pdf>
40. Institute for Government. The US–UK Special Relationship [Electronic resource] // Institute for Government. – 2022. – Available at: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/us-uk-special-relationship> (дата звернення: 30.04.2025).
41. National Institute for Strategic Studies. Relations between the USA and the European Union: Trends and options in the context of modern challenges [Electronic resource] / National Institute for Strategic Studies. – Kyiv, 2021. – URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi/vidnosini-ssha-evropeyskiy-soyuz-tendencii-ta-varianti-u>
42. NATO and Ukraine sign agreement to deepen technological cooperation // NATO. – 2024. – URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_226465.htm (дата звернення: 30.04.2025).
43. Joint Declaration on European Defense (Saint-Malo, 3-4 December 1998) // The University of Luxembourg’s CVCE : The official website. URL : <https://www.cvce.eu/content/publication/2008/3/31>
44. Key Issues Following the 2017 Brussels Meeting / Congressional Research Service. – [Washington, D.C.], 2018. – 18 с. – (CRS Report R45079). – URL:

- https://www.congress.gov/crs_external_products/R/PDF/R45079/R45079.3.pdf
(дата звернення: 30.04.2025).
45. Paris Agreements 23 October 1954 I. Four Power Conference (Paris, 23 October 1954) // The Organization of Collective Self-Defence : The official website.
URL : <http://www.fransamalingvongesusau.com/documents/dl2/h2/2.2.5.pdf>
 46. The Treaty of Rome, 25 March 1957 // University of Freiburg : The official website. URL : http://www.gleichstellung.uni-freiburg.de/dokumente/treaty-of_rom
 47. The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Impacts on the European Union / European Parliament – Directorate-General for External Policies. – [Б.М.], 2015. – 32 с. – (EXPO/B/INTA/2015/02). – URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549074/EXPO_IDA\(2015\)549074_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549074/EXPO_IDA(2015)549074_EN.pdf) (дата звернення: 30.04.2025).
 48. Transatlantic Economy 2023: Annual Survey of Jobs, Trade and Investment between the United States and Europe / U.S. Chamber of Commerce. – [Washington, D.C.], 2023. – 96 s. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/united-states_en
 49. The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Consolidated text. Retrieved April 30, 2025, URL: <https://transatlanticrelations.org/wp-content/uploads/2018/09/TTIP-consolidated-final.pdf>
 50. The Origins of the NATO Military Command Structure [Electronic resource] // NATO Declassified. – 2016. – Available at: https://www.nato.int/cps/ge/natohq/declassified_139339.htm (дата звернення: 30.04.2025).
 51. US has 100,000 troops in Europe for first time since 2005 [Electronic resource] / J. Vandiver // *Stars and Stripes*. – 2022. – March 15. – URL: <https://www.stripes.com/theaters/europe/2022-03-15/us-forces-record-high-europe-war-ukraine-5350187.html>.
 52. U.S. Department of State, Office of the Historian. The Formation of NATO, 1945–1952 [Electronic resource] // Milestones: 1945–1952. – Available at:

- <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato> (дата звернення: 30.04.2025).
53. U.S. National Archives. Milestone Documents [Electronic resource] // National Archives. – Available at: <https://www.archives.gov/milestone-documents/list> (дата звернення: 30.04.2025)
54. European Union. The Schuman Declaration – May 1950 [Electronic resource] // History of the EU. – 2024. – Available at: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en (дата звернення: 30.04.2025).
55. Special Relationship or Autonomous Policy? [Electronic resource] / К. Haynes // Strategic Brief 65. – Paris: IRSEM, 2023. – Available at: https://www.irsem.fr/storage/file_manager_files/2025/03/sb-65-haynes.pdf (дата звернення: 30.04.2025).
56. Single European Act. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1986 // University of Pittsburgh, Archive of European Integration : The official website. URL : <http://aei.pitt.edu/8582/1/8582.pdf>
57. Single European Act. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1986 // University of Pittsburgh, Archive of European Integration : The official website. URL : <http://aei.pitt.edu/8582/1/8582.pdf>
58. World Development Indicators (WDI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
59. World Bank. Military expenditure (% of GDP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> – Назва з екрана. – (дата звернення: 30.04.2025).
60. Gaddis, J. L. The Cold War: A New History [Electronic resource] / J. L. Gaddis. – New York: Penguin Press, 2005. – 352 p. – Available at: <https://ia803100.us.archive.org/33/items/thecoldwaranewhistory/The%20Cold%20War%20%20a%20new%20history.pdf> (дата звернення: 30.04.2025).

Додатки

Рисунок 1. Розподіл допомоги у відсотках. Source: USAID and CRS calculations.

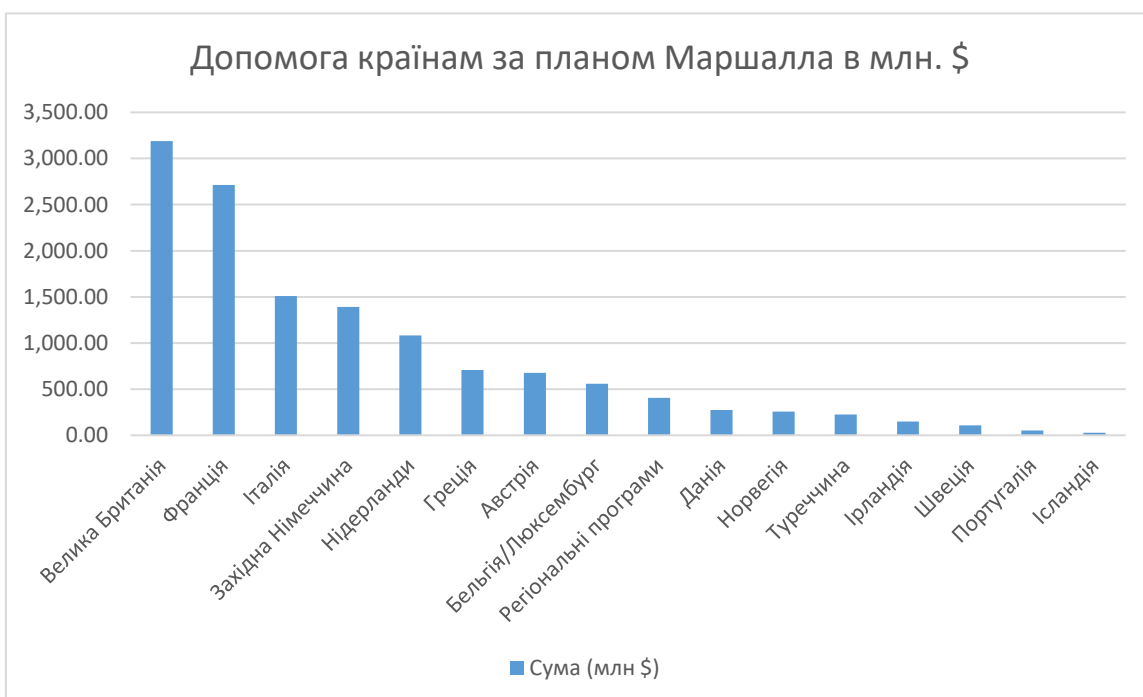

Рисунок 2. Source: U.S. Agency for International Development (USAID), Bureau for Program & Policy Coordination, November 16, 1971.

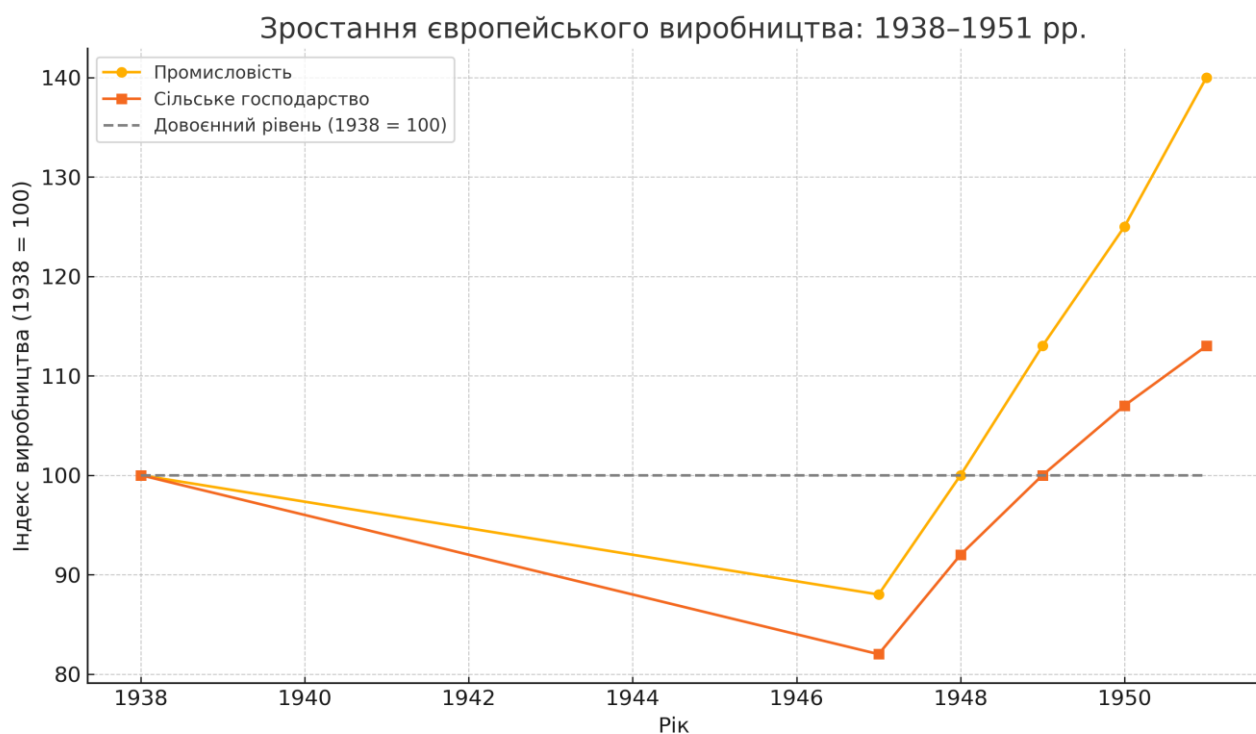

Рисунок 3. Зростання європейського виробництва. Source: Brown and Orie, American Foreign Assistance, p. 249 and 253.

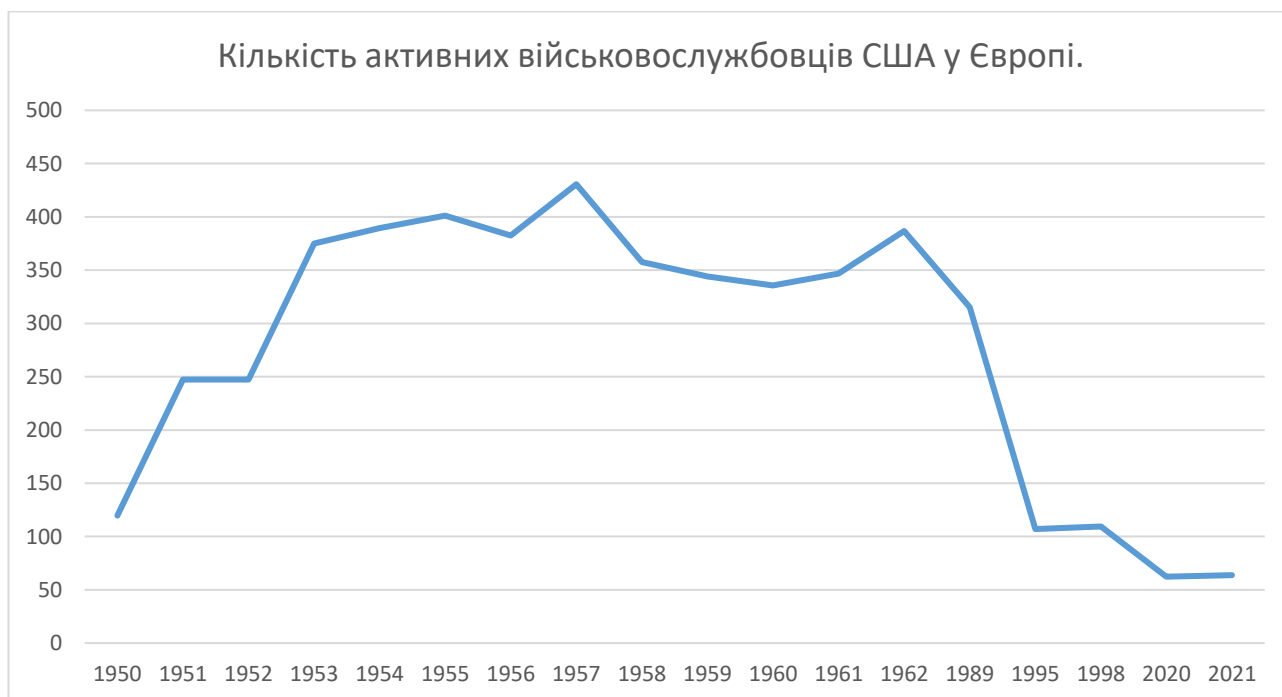

Рисунок 4. Кількість активних військовослужбовців США в Європі. Джерело: звіти НАТО.

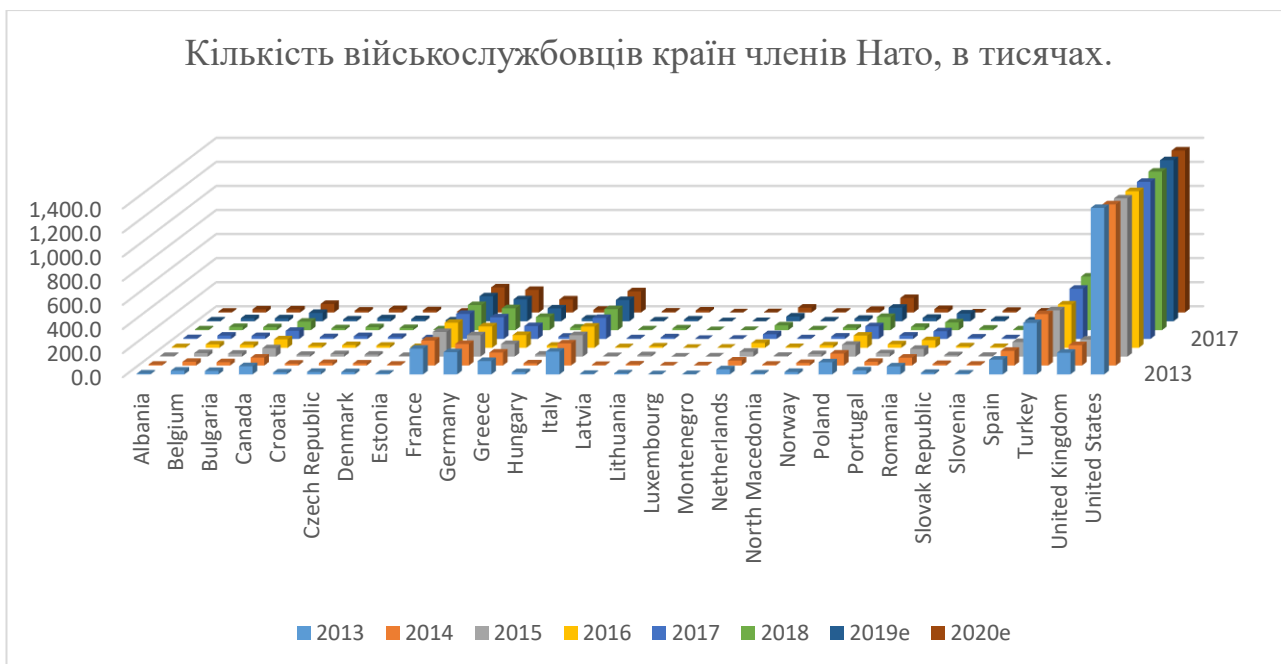

Рисунок 5. Кількість військовослужбовців країн-членів НАТО. Джерело: звіти НАТО.

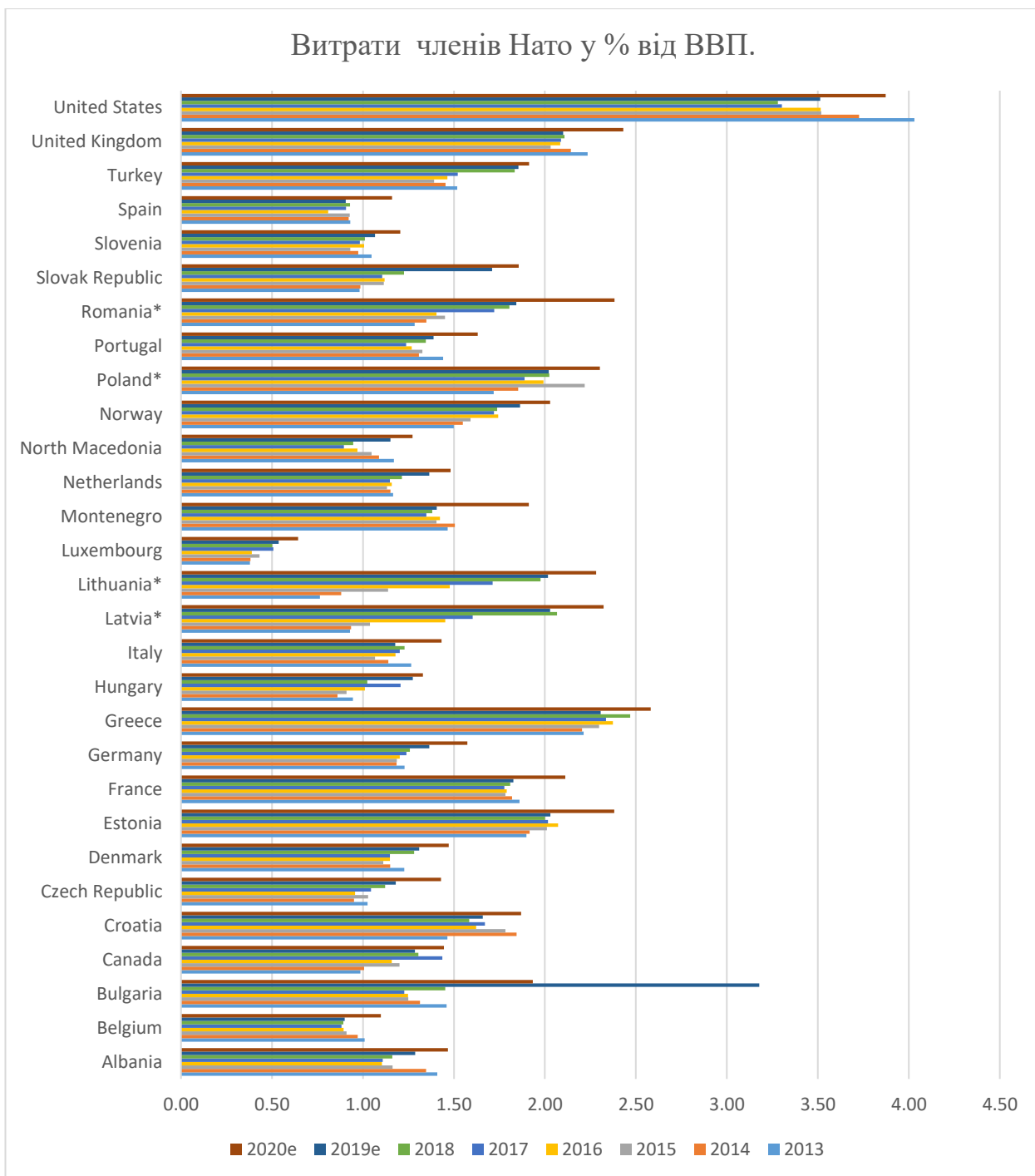

Рисунок 6. Витрати країн-членів НАТО, у % від ВВП. Джерело: звіти НАТО.